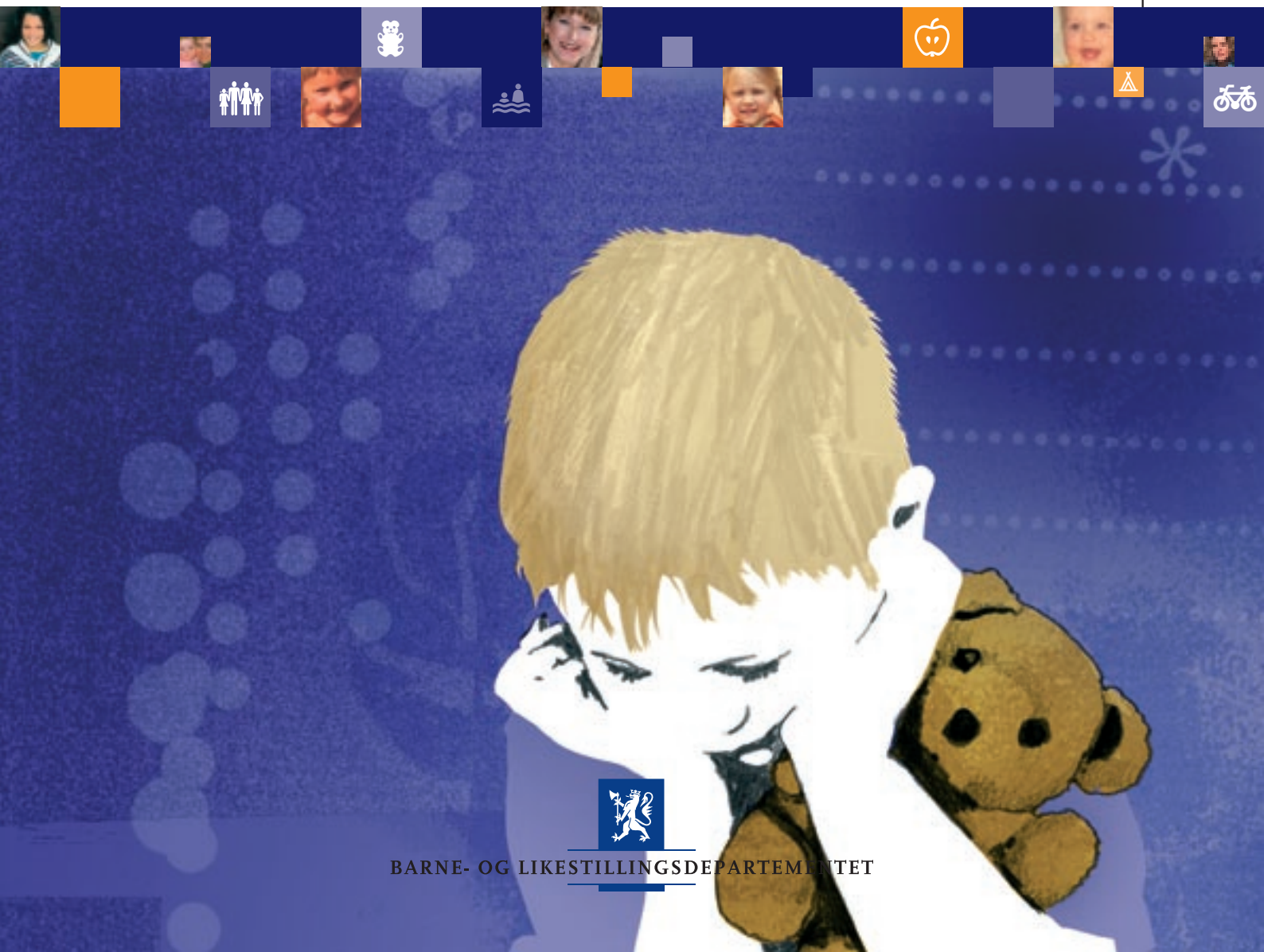

Rapport

Fattigdom blant barn, unge og familier

– et kunnskaps- og erfaringshefte

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Rapport

Fattigdom blant barn, unge og familier

– et kunnskaps- og erfaringshefte

Forord

De siste årene har fattigdom blant barn, unge og familier fått mye oppmerksomhet. Fattigdommen vi opplever i det norske velferdssamfunnet er sammensatt, og det finnes ikke en enkel løsning som kan bidra til å avskaffe den. Arbeidet mot fattigdom må derfor foregå på en rekke områder og nivå; lokalt, sentralt og internasjonalt.

Barne- og familiedepartementet (*fra 1. januar 2006: Barne- og likestillingsdepartementet*) har gjennom flere år støttet tiltak rettet mot barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer, blant annet gjennom tilskuddsordningen Ungdomstiltak i større bysamfunn¹ (*fra 1. januar 2006: Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*) og gjennom en egen innsats knyttet til barnevernet i et utvalg kommuner². Innsatsen har vært rettet mot kommuner med store levekårsutfordringer og som skårer høyt i forhold til barnefattigdom. Kommunene har særlig rettet sitt arbeid mot to områder; ferie- og fritidsaktiviteter for barn, unge og familier og tiltak som kan bidra til arbeidsmarkedstilknytning for unge med liten eller mangelfull utdanning. Arbeidet mot fattigdom vil bli videreført og styrket.

Kunnskap om fattigdom og erfaringsformidling er svært viktig. I denne publikasjonen presenteres noen forskerbidrag og enkelte tiltak i kommunene. Eksemplene viser at sosiale begrensninger og utestenging fra sosiale sammenhenger er en viktig del av dagens fattigdomsbilde. Erfaringene viser også at det er mulig å knytte utsatte unge til arbeidsmarkedet gjennom tett oppfølging og tilrettelagte tilbud.

Hefet er utarbeidet av Ingunn Torgerstuen Stensholt, forskningsstiftelsen Fafo på oppdrag fra departementet. Takk til forskerne og kommunene for bidrag og innspill. En spesiell takk til alle barn, unge og familier som har bidratt med sitater og sine fortellinger.

Vi håper at heftet vil være til inspirasjon for alle med interesse for barn, unge og familier og bidra til en styrking og videreutvikling av arbeidet.

*Barne- og likestillingsdepartementet,
januar 2006*

Innhold

■ Barnefattigdom – hva er det og hva kan vi gjøre med det?	7
Tur for barn, unge og familier	10
Sommerleir på speiderhytta	11
Furuhuset – mulighetenes hus	12
■ Barnefattigdom – barns fortellinger	13
Aktivitetsgruppa for barn av psykisk syke	16
Fritidsmuligheter i Bydel Gamle Oslo	18
■ Tiltak mot barnefattigdom	19
VIT-prosjektet (vekst-ivaretagelse-trivsel)	22
New Page	23
Intervju: Nettverksbygging og aktiv fritid	25
■ Sosial eksklusjon og deltagelse blant ungdom med innvandrerbakgrunn	27
Aktiviteter for jenter med innvandrerbakgrunn	30
Afrikan Youth In Norway: Superhjernen	31
Agenda X: «Read more, learn more, change the globe»	32
■ Ungdom – arbeidsledighet og sosialhjelpsmottak i Norge	33
Arbeidstrening for ungdom	36
Sommerjobbprosjektet	37
Møteplassen	38
■ De kostbare barna	39
Å ha det godt på fritiden	42
Musikkfabrikken Mind the Gap	43
Fritidsutstyr til utlån	44
Litteratur i tilknytning til forskerbidragene	45
Øvrig relevant litteratur	45
Fotnoter	45

Definisjoner på fattigdom

Inntekt etter skatt blir benyttet som mål på de økonomiske ressurser individer har til disposisjon. I St.meld. nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* settes grensen for lavinntekt til **50 prosent av medianinntekten**. Det betyr at alle personer som har en inntekt etter skatt lavere enn 50 prosent av medianinntekten, tilhører lavinntektsgruppen. For at en person skal defineres som fattig ifølge tiltaksplanen, må inntekten ha vært under 50 prosent av medianinntekten i minst tre år.

Medianinntekten er den midterste inntekten i inntektsfordelingen, altså det inntektsbeløpet som deler alle inntektene i en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende. For 2003 var for eksempel medianinntekten for hele befolkningen *etter skatt* 178 000 kroner. Dersom man setter fattigdomsgrensen til 50 prosent av medianinntekten, innebærer det at personer med en inntekt lavere enn 89 000 kroner i 2003 falt under fattigdomsgrensen.

Antallet personer med lavinntekt vil variere etter hvordan man tar hensyn til stordriftsfordeler i en husholdning. Man benytter en såkalt «ekvivalensskala» for å kunne sammenlikne inntektene til familier av ulik størrelse. Ved å benytte ekvivalensskalaer kan man finne ut hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. Det finnes mange forskjellige ekvivalensskalaer. I *Tiltaksplan mot fattigdom* benyttes en ekvivalensskala som legger moderat vekt på stordriftsfordeler.

Til sammenligning setter EU grensen for lavinntekt til **60 prosent av medianinntekten**.

I tillegg benyttes en ekvivalensskala som legger forholdsvis stor vekt på stordriftsfordeler.

En mer inngående forklaring på ulike fattigdomsdefinisjoner kan man for eksempel finne på www.ssb.no eller i Fløtten (1999) *Fattigdom i Norge*.

Barnefattigdom – hva er det og hva kan vi gjøre med det?

Barnefattigdom – hva er det og hva kan vi gjøre med det?

Tone Fløtten, forskningssjef ved forskningsstiftelsen Fafo

I mange år var barnefattigdom et ikke-tema i både det politiske ordskiftet og forskningen. Dette har endret seg. I dag framstår kampen mot barnefattigdom som et viktig sosialpolitisk tema. Myndighetene utarbeider planer og tiltak mot fattigdom og det foreligger mange forskningsrapporter som beskriver barnefattigdommens utvikling, omfang, fordeling og konsekvenser.

Spørsmålet om hvor mange fattige barn vi har i Norge, lar seg ikke enkelt besvare. Fattigdommens omfang avhenger av hvilken fattigdomsdefinisjon vi benytter. Basert på den fattigdomsdefinisjonen vi finner i Tiltaksplanen mot fattigdom (2002–2003), bodde tre prosent av alle barn i alderen 0–18 år i en familie med vedvarende lavinntekt i perioden 2001–2003. Dette utgjør om lag 34 000 barn. Bruker vi EUs definisjon på fattigdom, er tallet åtte prosent, eller over 90 000 barn.³ I tillegg er det mange barn som ikke befinner seg i lavinntektsgruppen, men som bor i en husholdning som mottar sosialhjelp. I 2001 gjaldt dette 56 000 barn (Ytrefhus 2004).

Til tross for at Norge er et av landene i verden med minst barnefattigdom, er det likevel et betydelig antall fattige barn også i vårt land. Fattigdommen rammer heller ikke tilfeldig. Barn som har foreldre med lav utdanning eller løs tilknytning til arbeidsmarkedet, er særlig utsatt. Det samme gjelder barn som bor med enslig forsørger og barn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn.

Tanken om at barn i Norge vokser opp i fattigdom, strider mot vår rettferdighetsoppfatning. Barn kan ikke selv lastes for den situasjonen de er i og de kan heller ikke gjøre noe for å endre sin sosiale situasjon. Vi er også redde for at fattigdommen har negative konsekvenser for barns mulig-

heter og levekår både på kort og lang sikt. Av denne grunn blir det på den ene siden iverksatt en rekke tiltak som skal hjelpe foreldre ut av fattigdom. På den annen side blir det iverksatt tiltak som skal bidra til å bedre barns situasjon her og nå. Begge disse tilnærmingene til barnefattigdom er nødvendige. I noen tilfeller vil det ta lang tid å hjelpe en familie ut av inntektsfattigdom og i denne perioden må barns behov ivaretas. Barn fra fattige familier må gis mulighet til å delta i de samme aktivitetene som andre barn og de må sikres akseptable materielle levekår.

Vi vet foreløpig lite om konsekvensene av å vokse opp i en lavinntektsfamilie i dagens Norge. Vi vet heller ikke nok om konsekvensene av kort- og langsiktig fattigdom er de samme. Forskningen har vist at de fleste barn som lever i fattige familier, har forholdsvis normale materielle og sosiale levekår. De fleste har i hovedsak samme forbruksgoder som andre barn, nokså like personlige forbruksmønstre og gode sosiale relasjoner. Samtidig finnes unntak. Sammenligner vi situasjonen til barn som bor i en familie som har svak økonomi med andre barn, finner vi at det er en større andel av de fattige barna som sliter sosialt, som ikke deltar i fritidsaktiviteter og som opplever seg selv som sosialt isolerte. Det er dessuten en rimelig antakelse at jo lenger et barn lever i fattigdom, jo større er de negative konsekvensene.

«Barn kan ikke selv lastes for den situasjonen de er i og de kan heller ikke gjøre noe for å endre sin sosiale situasjon.»

Så langt har ikke forskningen gitt svar på om det er mangelen på penger i seg selv som skaper disse levekårsproblemene, eller om det er andre forhold i familien som bidrar til å forklare barnas sosiale situasjon. Uansett må vi forholde oss til disse problemene. Og spørsmålet er da hva som kan hjelpe. Hvordan kan vi bidra til at barn som vokser opp i familier med svært dårlig økonomi verken får store problemer her og nå, eller at de reproducerer fattigdommen inn i sitt eget voksenliv? Det er selvfølgelig ingen enkle svar på dette spørsmålet, men noen indikasjoner på hva som er viktig, har vi.

For det første er det helt vesentlig at fattigdommen tas på alvor, og at alle de hjelpeinstanser som er i kontakt med familier med dårlig økonomi, forholder seg til barnas situasjon. Dette betyr for eksempel at sosialtjenesten, som har den voksnes situasjon som sin primære bekymring, må være oppmerksom på barnas situasjon. Likeledes må barnevernet forholde seg til hvordan familieøkonomien påvirker barna de har kontakt med. Dette skjer i stor grad allerede, men innsatsen kan samordnes bedre.

For det andre viser forskningen at offentlige overføringer til barnefamilier har svært stor betydning for å holde fattigdomstallene nede. Land med sjenerøse velferdsordninger har langt lavere fattigdomsrater enn land med lave overføringer. Siden barn som bor med enslige forsørgere er mer utsatte for fattigdom enn andre barn, må vi spørre oss om de økonomiske støtteordningene er gode nok. Vi må også spørre om vi har ordninger som gjør det mulig for enslige forsørgere å kombinere yrkesaktivitet med barneomsorg.

For det tredje må vi ta inn over oss at fattigdom både kan ha ulike årsaker og ulike konsekvenser. Det faktum at barn med etnisk minoritetsbakgrunn er betydelig overrepresentert blant de fattige barna, tilsier at vi må vurdere om det kreves spesielle tiltak for å møte problemene i denne delen av befolkningen, både blant barna og hos de voksne.

For det fjerde må vi huske at mange av de voksne i inntektsfattige hushold har en tilknytning til arbeidslivet. Dette kan tyde på at mange fattige kanskje kan styrke sin relasjon til arbeidsmarkedet, og vi må finne ut hvordan vi kan tilrettelegge for økt yrkesaktivitet. Noen kan styrke relasjonen til arbeidslivet og jobbe seg ut av fattigdommen, andre bør få en avklaring for eksempel med hensyn til uføretrygd. Og da kommer igjen spørsmålet om satsene her er gode nok?

For det femte må vi videreføre og videreutvikle ordninger som bidrar til å lette situasjonen for fattige barn i de tilfeller der familiens økonomi ikke bedres på kort sikt. Barne- og familiedepartementets (fra 1. januar 2006: Barne- og likestillingsdepartementet) innsats gjennom Ungdomstiltak i større bysamfunn (fra 01.01.06: Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn) og de midlene som ytes til kommuner knyttet til barneverntjenesten, er gode eksempler på slike ordninger. Selv om kampen mot fattigdom i hovedsak må føres på nasjonalt nivå, betyr lokale variasjoner i fattigdom at kommunene kan stå overfor ulike utfordringer. Ved å kanalisere midler til kommuner som har både høye fattigdomsrater og mye sosialhjelpsmottak, stimuleres innsats og kreativitet til å løse problemene på lokalt nivå. ■

Barn som vokser opp i en familie med svak økonomi, kan ha mindre mulighet enn andre barn til å delta på ulike sosiale og kulturelle aktiviteter. Dette er det blitt oppmerksomhet omkring, og mange kommuner har satt i gang tiltak og aktiviteter som søker å gi gode ferie- og fritidsopplevelser. Noen kommuner har vektlagt aktiviteter for barna, mens andre kommuner har utarbeidet ordninger som tar hensyn til familien som helhet.

Tur for barn, unge og familier

TRONDHEIM KOMMUNE, KULTURENHETEN

Kontaktpersoner: Elin Skrede, prosjektleder | e-post: elin.skrede@trondheim.kommune.no

Roald Birkelund, koordinator | e-post: roald.birkelund@trondheim.kommune.no

Det er opplagt at barn og unge i husholdninger med lav inntekt i mindre grad har tilgang til goder som oppleves som selvfulgjelige for andre barn og unge i dagens velferdssamfunn. Besøk i familieparker eller fornøyelsesparker er en ferieopplevelse som har blitt relativt vanlig blant barnefamilier i Norge. Barnefamilier med økonomiske problemer kan imidlertid ha vanskeligheter med å få til at hele familien deltar på aktiviteter, reiser på helgeturer eller ferier sammen.

I Trondheim kommune har Kulturenheten de siste årene gitt tilbud om overnattingstur til Hunderfossen familiepark for hele familien. Turen er i utgangspunktet åpen for alle som ønsker å delta, men det blir gjort en ekstra innsats for å nå familier som av økonomiske eller praktiske årsaker ikke kan reise på ferie. De kan for eksempel mangle bil eller andre transportmuligheter, ha lite sosialt nettverk osv.

Rekruttering til turen skjer blant annet gjennom barnevernet, sosialtjenesten og helsetjenesten. Kulturenheten er opptatt av å legge til rette for at familier med vanskelig økonomi kan delta. Turen er i stor grad støttet av stat og kommune, slik at egenandelen blir overkommelig for familiene.

Tur for hele familien

Kulturenheten har i mange år på rad arrangert dette ferietilbudet. Det har blitt en tradisjon med overnattingstur, og i 2005 ble det gjennomført en todagers tur med elleve familier, samt fire ledere fra Kulturenheten. Barna som var med, var fra 3 år opp til 16 år. Det var en overvekt av alenemødre på turen. Noen kjente hverandre fra før, mens andre fikk nye bekjentskaper. Å danne sosiale nettverk er et viktig delmål med tiltaket.

Turen inkluderer transport, overnatting i campinghytter, grilling og aktiviteter på kvelden, frokost på hotell og deretter en hel dag i familieparken. Der finnes det mange spennende aktiviteter for både barn og foreldre. Blant annet kan man prøve seg på rafting, bilbane og gullgraving, og besøke eventyrslott og eventyrgrotter.

Felles sommerminner

Gjennom et slikt opplegg får hele familien reist på ferietur sammen. Det er en påkjenning å ha vanskelig økonomi, og det kan derfor komme godt med å få et avbrekk fra hverdagen og ta en liten pause fra bekymringer og stress hjemme. Det er en god mulighet til å fylle på med hyggelige ferieopplevelser familien kan se tilbake på sammen. Slike fellesopplevelser kan styrke familiebandene og bedre relasjonene mellom barn og foreldre.

Positive tilbakemeldinger

Tilbakemeldinger fra deltakerne har vært gode. Både voksne og barn forteller at de er veldig fornøyde med opplegget og turen. Det var et godt samhold, alle hjalp hverandre og trivdes i hverandres selskap. Alle har lyst til å delta igjen, dersom tilbudet finnes. I tillegg til at familien får en mulighet til hyggelig samvær, kan en slik tur ha andre positive ringvirkninger. Barna tar del i vanlige sommeraktiviteter og det kan oppleves som godt å ha noe å fortelle venner og medelever. De har gjort andre ting i sommerferien enn bare å være hjemme. ■

Sommerleir på speiderhytta

SARPSBORG KOMMUNE

Kontaktperson: Christopher Stordal, sosiallærer | e-post: christopher.stordal@sarpsborg.com

Fattigdom i Norge knyttes ofte til det forhold at barn og unge av økonomiske grunner opplever sosiale begrensninger og utestenges fra sosiale sammenhenger.

I Sarpsborg kommune ble det i 2005 arrangert sommerleir for en gruppe elever i ungdomsskolealder. 20 ungdommer i alderen 13 til 16 år ble tatt med på en ukes gratis leir i sommerferien, der stikkordet var *minner*. Det var like mange gutter som jenter med på turen. Sommerleiren var en idé av to lærere ved skolehelsetjenesten på de to ungdomsskolene Sandbakken og Hafslund. Det var et tverretattlig opplegg, der sosiallærere, helsesøster og utekontakten i Sarpsborg kommune gikk sammen om å gi en gruppe jenter og gutter positive erfaringer og ferieminner de ellers ikke ville hatt muligheten til. Tanken bak var at positive ferieopplevelser bidrar til å gjøre hverdagen enklere og styrker det sosiale nettverket.

Hygge, avslapning og opplevelser

Sommerleiren ble arrangert på en lokal speiderhytte, et sted med flotte utearealer og gode muligheter for varierte aktiviteter. Vannet var et steinkast unna og skogen nærmeste nabo, og ungdommene var med på kanopadling, fiske, volleyball og utflukter av ulike slag. De fikk blant annet seile med vikingskip fra Ullerøy til Halden, besøke kinoen, i tillegg til å være høyt og lavt på Tusenryd fornøyelsespark. Lederne for sommerleiren understreket at ferie var ferie, og på leiren fikk deltakerne lov til å slappe av og selv velge hvilke aktiviteter de ville være med på. Aktivitetene falt imidlertid i smak hos de fleste. Overnattingsopplevelsene var også mange. Ungdommene byttet på å overnatte inne på speiderhytta, i lavvo og i en grillhytte. I tillegg til typiske ferieaktiviteter

hadde alle visse plikter, som matlaging, vedfyring og rengjøring.

Positive ferieminner

Oppmerksomheten var rettet mot aktiviteter og oppgaver som gir mestringsopplevelser og økt selvbilde hos ungdommene. Deltakelse i et sosialt fellesskap er en viktig del av en ungdoms liv. Gjennom sommerleiren stiftet ungdommene nye bekjentskaper, og fikk gode minner skapt i omgang med andre. Når man er hjemmefra en uke, får man gjerne en sterk samhølsfølelse med dem man er sammen med morgentid, middag og kveld. Arrangørene prioriterte ungdommer som på grunn av vanskelig økonomi i familien, sjelden eller aldri drar på ferie, men de valgte også å ta med noen elever som ikke kom fra familier med dårlig økonomi. Bakgrunn for denne utvelgelsen var å ikke bidra til ytterligere stigmatisering av ungdom fra fattige familier. Denne sammensetningen av elever viste seg å fungere veldig godt.

Vellykket arrangement

Arrangørene, som besto av to lærere, helsesøster og utekontakten i kommunen, ønsket å skape gode ferieminner, og at elevene skulle hygge seg og kople av. Ungdommene skulle komme tilbake til venner og skolen etter ferien og fortelle at de hadde opplevd noe gøy. Denne målsettingen ble oppnådd, og tilbakemeldinger fra både elever og foreldre har vært utelukkende positive. En uke med nye, spennende opplevelser, utfordringer og bekjentskaper ga mersmak. ■

Furuhuset – mulighetenes hus

OSLO KOMMUNE, BYDEL ALNA

Kontaktperson: Gunn Indrevær, prosjektleder | e-post: gunn.indrevar@bal.oslo.kommune.no

De fleste barn og unge i fattigdomsgruppen i Norge har norsk hovedforsørger. Samtidig er barn og unge med hovedforsørger med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn betydelig overrepresentert. Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn har lavere yrkesdeltakelse og høyere arbeidsledighet enn befolkningen for øvrig og er overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntektsproblemer.

Furuhuset familiesenter

Bydel Alna i Oslo er en bydel med store utfordringer, og området er belastet med hensyn til dårlige levekår. Andelen barnefamilier med innvandrerbakgrunn er høy. Blant tilbudene som finnes for beboerne i bydelen er Furuhuset familiesenter. Noen beskrivende stikkord om familiesenteret er samordning av tjenester, helhetlig tilbud og lavterskeltilbud. I praksis vil det si en felles arena med åpen barnehage, helsestasjon med jordmor og helsesøster, barnevern og familiekontor. Målet med Furuhuset er å fremme god helse hos barn og foreldre, styrke barn og ungdoms oppvekstmiljø og styrke det sosiale nettverket rundt barn og foreldre. I tillegg er et viktig mål å støtte og styrke foreldrene i deres omsorgs- og oppdragerrolle. Medarbeidere på Furuhuset ser mange fordeler med et slikt tverrfaglig familiesenter som bygger på tidlig intervensjon og bedre integrering i samfunnet.

Åpen barnehage

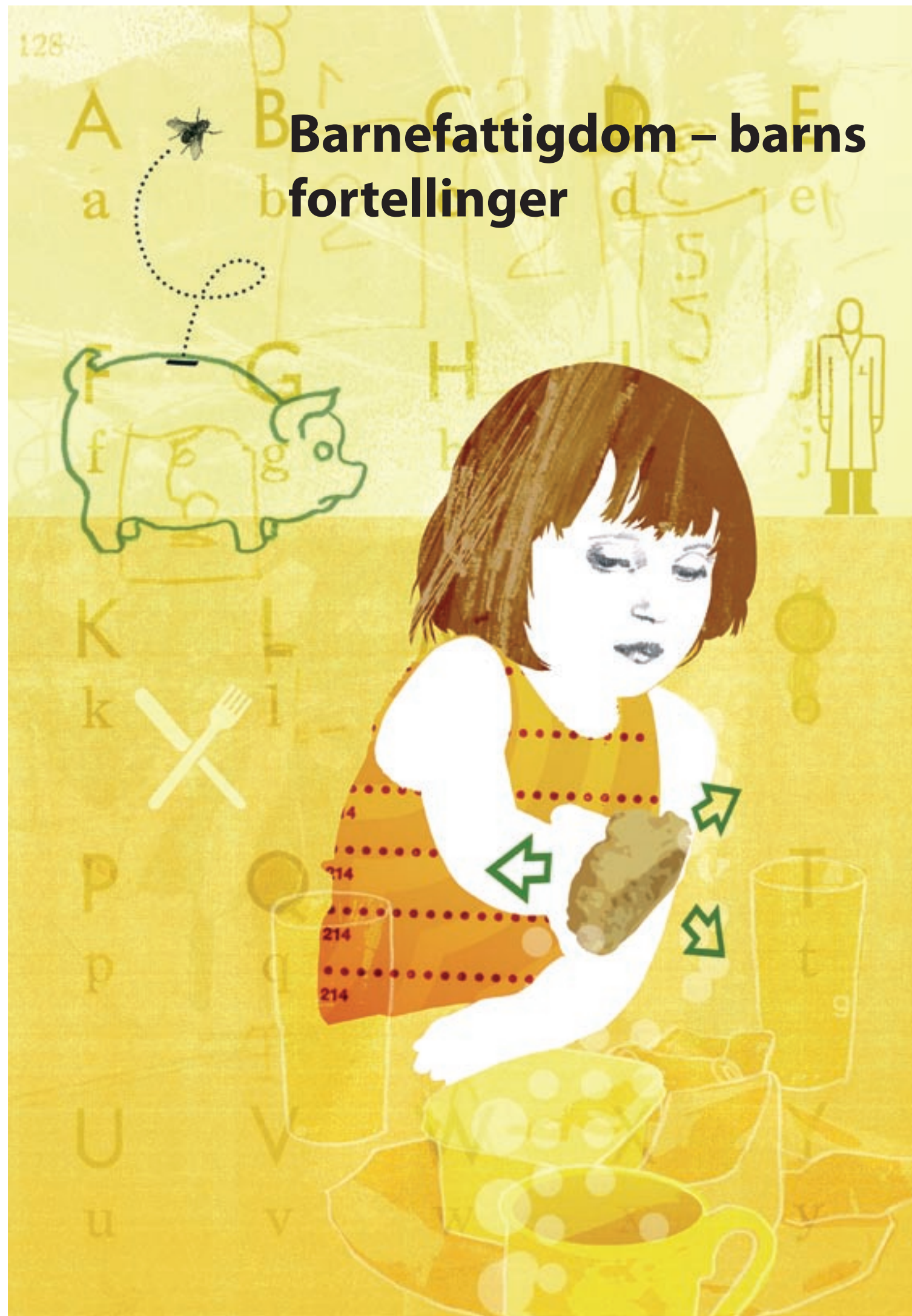
Hver mandag til torsdag fra klokken 09.30 –13.30 tar barnehagen i Furuhuset imot barn og voksne til ulike aktiviteter, felles lunsj og sosialt fellesskap. Ordningen er gratis, og som navnet tilsier, åpen for alle. I lokalmiljøet bor det mange barnefamilier med innvandrerbakgrunn, og tilbudet om åpen barnehage gir barn og foreldre med innvandrerbakgrunn muligheter til å utvikle både den sosiale og språklige kompetansen. Tilbakemeldingene fra foreldrene er gode. De

er fornøyde med å ha en plass å gå der de kan møte andre foreldre og dele erfaringer. Dessuten får de en mulighet til å bli kjent med og danne seg et inntrykk av andre hjelpe-tjenester som barnevern og familiekontor, og dermed senke terskelen for å spørre om råd og hjelp ved behov.

Furuhuset har oppnådd å nå fram til brukere som ellers er i en isolert posisjon i det norske samfunnet. For mange foreldre med innvandrerbakgrunn kan åpen barnehage være det første steget for å bli kjent med det samfunnet barna skal vokse opp i. Mange av barna forstår ikke norsk når de begynner i åpen barnehage og har godt utbytte av tilbudet. De ansatte ser at barna lærer norsk ved å være sammen med andre barn, synge norske sanger og delta i språkgrupper, dersom de kommer til åpen barnehage jevnlig. I tillegg til språktrening holder barna på med aktiviteter som tegning, forming, puslespill og forskjellige typer fysisk aktivitet.

Fritidsskole og åpent hus

Furuhuset har også satt i gang ulike fritidstilbud for barn fra 2. til 10. klasse. Med midler fra tilskuddsordningen Ungdomstiltak i større bysamfunn (*fra 01.01.06: Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*) drives det en onsdagsklubb for barn fra 5. til 8. klasse. Videre drives en torsdagsklubb for barn fra 2. til 5. klasse. Barna får tilbud om forskjellige aktiviteter, som teater, matlaging, leksehjelp og trening i gym-salen. I tillegg finnes et åpent idrettstilbud for barn fra 5. til 10. klasse i samarbeid med Furuset Allidrett. Fritidsaktivitetene er svært populære blant barna. Idretten ser imidlertid at det kan være en utfordring å få foreldre med innvandrerbakgrunn engasjert i barnas fritid, og jobber derfor med å få til et sterkere nettverk og samarbeid med foreldre. Å skape et nærere samarbeid med ulike frivillige organisasjoner og innvandrersamfunn er et viktig ledd i dette arbeidet. ■

Barnefattigdom – barns fortellinger

Barnefattigdom – barns fortellinger

Karin Gustavsens Tvetene, forsker ved Høgskolen i Vestfold, Henær-senteret

«Bekymringer, tristhet og uro over familiens økonomiske situasjon, er også trekk vi finner blant barnefattige.»

Kunnskap om hvordan barn opplever en hverdag i økonomisk fattigdom, fortalt av barna selv, er viktige bidrag til forståelse av fattigdommens uttrykk. Det er også viktige bidrag når vi skal søke å tilrettelegge for å bekjempe fattigdom.

Fattigdom slik barn opplever det, handler blant annet om opplevelser av å være utenfor et fellesskap som barna opplever mange andre kan delta i. For å kunne delta i dette fellesskapet er det påkrevd med penger: «Jeg er så vant til å være alene. Jeg har alltid vært mye alene. Så derfor tror jeg at det er sjelden, men egentlig er det ganske ofte. Jeg er vant til at folk drar på kino uten meg, eller andre steder uten meg, på ferie og slike ting.» (Sitat gutt 13 år, Tvetene 2001: 50)

Fra Hjelmtveits undersøkelse finner vi tilsvarende opplevelser: «fritidsaktiviteter: «jeg kunne ikke være med på kino, bading og andre sånne ting.» «det koster jo penger å komme inn i skibakker og å dra på fjellet og sånt, det har vi aldri gjort.» (Hjelmtveit 2004)

Hjelmtveit (2004) sier at savnet av selve de materielle godene og aktivitetene innebærer samtidig en opplevelse av sosial deprivasjon. Det å ikke ha ting og ikke kunne gjøre ting, har samtidig en tilleggsdimensjon som handler om sosial rangering.

Noen barn forteller imidlertid også om at familiens dårlige økonomi gir seg helt konkrete utslag når det gjelder ernæring: «Jeg veit at vi alltid har dårlig råd. Vi har aldri middag hver dag. Om vi for eksempel har det to ganger på rad, kan det gå uker og måneder til neste gang. Vi får

heller ikke cornflakes og slike ting, mamma sier det går så mye melk.» (Tvetene 2001:49)

Materiell levestandard viser til både våre fysiske og miljømessige omgivelser, så som fysisk arbeidsmiljø, boligstandard og forbruksevne. Materielle forhold vil også påvirke helse.

For eksempel vil forbruksevne ha sammenheng med muligheten til innkjøp av sunn mat, varme klær, tannhelse-tjeneste mv. Det er grunn til å tro at grupper med lav inntekt er i en utsatt posisjon når det gjelder mulighet til et helseforebyggende forbruk. Det er ulike teorier om hvilke faktorer som slår sterkest ut, for eksempel om det er dårlig kjøpekraft i seg selv som kan forklare eventuell mangel på næringsrikt kosthold, eller om det handler om hvordan informasjon om kostholdssammensetting når ut til ulike sosiale grupper i befolkningen (Stolanowski og Tvetene 2005). Undersøkelser har vist at sosiale variasjoner i helse er tydelig forbundet med sosiale variasjoner i oppvekstvilkår. Belastninger og påkjenninger i barndommen gir økt risiko for dårlig helse i voksenalder (Gradientutfordringen – 2005).

NOVAs⁴ undersøkelse om barns levekår i familier med lav inntekt viser at barn og foreldre rapporterer til dels svært ulikt på spørsmål om levekår (Sandbæk (red.) 2004). Studien viser betydelige forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget der foreldrene ble spurt om levekår, mens

forskjellen er langt mindre når barna i utvalgene ble spurt. En forklaring på dette synes å være at foreldrene gjør mye for å beskytte barna. Studiene til Ridge (2002), Hjelmtveit (2004) og Tvetene (2001) viser imidlertid at barn eksponeres for fattigdom. Underlids (2005) studie, som viser hvordan fattige voksne opplever skam, devaluering og uverdighet, forteller oss at det er så sterke mentale belastninger forbundet med fattigdom at det vil være svært vanskelig for foreldre å skjerme barna over tid.

Opphopning av belastninger vil også påvirke fattigdommens uttrykk. Når den økonomiske fattigdommen opptrer samtidig med andre variabler, som for eksempel at foreldre selv har hatt en oppvekst i fattigdom, at barna har opplevd fattigdom hele oppveksten, at foreldre har lav utdanning og/eller dårlig helse og derved liten mulighet til å påvirke sin situasjon, er det grunn til å anta at sannsynligheten for at barna i større grad eksponeres for fattigdom, øker (Backe-Hansen 2004).

De mentale belastninger barna utsettes for, er vanskelig å studere (Stolanowski og Tvetene 2005). Dette handler både om at barn og unge ikke har utviklet ord som beskriver slike følelser. Men kanskje vel så viktig forklaring er den vanskelige opplevelsen av skam vi må kunne anta at også barn rammes av, og som kan føre til taushet og tilbaketrekking. I dette bildet er det også interessant å merke seg følgende om hvor tidlig barn opplever å være annerledes: «What emerges is a disturbing picture of how children begin to experience the reality of their «differentness at an early age.» (Ridge 2002: 5)

I Hjelmtveits (2004) materiale fant han at enkelte av informantenes historier viste at de helt fra sjuårsalderen opplevde at de var annerledes enn andre barn: «Jeg var sju-åtte år, da begynte jeg å merke at dette var ikke så gøy liksom, å ha mindre penger enn de andre i klassen.» (jente, 15)

Bekymringer, tristhet og uro over familiens økonomiske situasjon, er også trekk vi finner blant barnefattige. Og det er også slik at de negative konsekvensene av å vokse opp i fattigdom ser ut til å være verre jo tidligere i barndommen man opplever fattigdommen, samt jo lenger fattigdommen varer (bl.a. Duncan m.fl. 1998, etter Fløtten 1999). Det ser også ut til at inntekt tidlig i barneårene har større effekt på senere skoleprestasjoner enn inntekt under oppveksten (Fløtten 1999).

Fattigdommen rammer ikke tilfeldig. Blant barnefamilier er det først og fremst enslige forsørgere som rammes, og det er en større andel fattige barn blant barn med ikke-vestlig bakgrunn enn blant barn av norsk opprinnelse (bl.a. Epland 2001; Ytrehus 2004). Arbeidsledighet er den viktigste årsaken til fattigdom, og lav utdanning den viktigste årsak til arbeidsledighet. Barnefattigdomsbekjempelse vil derfor måtte møtes med mange ulike tiltak. Barnas fortellinger viser oss at inntektssikring, det å påse at barnefamilier har tilstrekkelig til livets opphold, er helt sentralt (Tvetene og Stolanowski 2005). I den forbindelse er det viktig å minne om at FN's barnekonvensjon, som nå er en del av norsk lov, skal sikre barns sivile, politiske, økonomiske og kulturelle rettigheter. Dette er barnas egen lov. ■

Aktivitetsgruppa for barn av psykisk syke

TRONDHEIM KOMMUNE

Kontaktpersoner: Jan Omvik, psykiatrisk sykepleier | e-post: jan.omvik@trondheim.kommune.no

Kirsti Aune, helsesøster | e-post: kirsti.aune@trondheim.kommune.no

Det er en dokumentert sammenheng mellom lav inntekt og dårlig helse. Nyere undersøkelser viser en forholdsvis moderat, men likevel klar sammenheng mellom psykiske lidelser som angst og depresjon og lavinntektsproblemer. Hvordan er det med barn og unge i disse familiene?

Psykisk sykdom kan være medvirkende eller direkte årsak til fattigdom som følge av de problemer sykdommen skaper for utdanning og tilknytning til arbeidslivet og utvikling av sosiale ferdigheter. Psykisk sykdom kan også føre til at foreldrene ikke klarer å følge opp barnas fritidsaktiviteter slik de ønsker. Henting og bringing til faste aktiviteter, dugnad og andre forpliktelser kan bli vanskelig å få til når mor eller far blir syk. Trondheim kommune startet for et par år siden opp med et tilbud til barn av psykisk syke foreldre.

Bakgrunn

Barn og unge av psykisk syke er en utsatt gruppe som fortjener særlig oppmerksomhet. Dette var bakgrunnen for at ansatte innen Kulturenheten, psykisk helsearbeid og helsestasjonen i Trondheim kommune gikk sammen om å starte en aktivitetsgruppe for denne gruppen barn. Barn med en psykisk syk mor eller far blir ofte urolige for sine foreldre og forsøker å lindre og trøste. Aktivitetsgruppa gir støtte til barna og gir dem mulighet til å dele bekymringer og opplevelser med voksenpersoner. Samtidig er det viktig at også disse barna får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter og benytte sine ressurser sammen med andre.

Pusterom i hverdagen

Flere av barna i gruppen tenkte at de var de eneste med en syk mor eller far, og fikk dermed erfare at det finnes andre i samme situasjon. Ved å samle barna skaper man et felles ståsted. Tiltaket søker å gi barna støtte og mindre følelse av ensomhet. Samtidig er et annet viktig moment å gi barna et pusterom i hverdagen, der de kan få lov å være barn og slippe voksenrollen, som mange av disse barna har hjemme. Å mestre gjennom aktiviteter er også en viktig erfaring å ta med seg.

Variert opplegg

Støttetilbudet består av en aktivitetsgruppe, der elleve barn er med. De blir hentet på skolen til det faste samlingsstedet hvor de spiser sammen før de går i gang med forskjellige aktiviteter. Enkelte ganger driver de med fysiske aktiviteter som svømming, bowling, klatring og fising. I tillegg har gruppa dratt på en tredagers overnattingstur med rafting, villmarksleir, turgåing og diverse spill. Andre ganger er det mer rolig samvær hvor det er lek, stell av dyr, felles samlingsstund med tema valgt av barna, samtaler om hygiene og matlaging. I tillegg snakker de voksne med barna om forskjellige tema rundt psykisk helse som for eksempel det å ha angst, søvnproblemer, sinne, depresjon, ansvarsfordeling mellom barn og voksne etc.

Gode erfaringer

Eksempler på kommentarer fra barna viser at dette er et viktig tilbud. Noen syns «det er kjempekult» å være med på denne ordningen og sier «de har gledet seg til gruppa i hele dag». Også foreldrene har kommentert at de kan se at barna trives der, og at de er glade for at barna tas med på ulike aktiviteter som foreldrene ikke greier. Underveis i prosjektet har foreldre tatt kontakt for å diskutere temaer som egen sykdom, grensesetting og andre problemstillinger.

Det tar tid å bygge opp tillit og trygghet, men etter forholdsvis kort tid (16 måneder) kan de ansatte på aktivitetsgruppa vise til gode resultater. En evaluering gjennomført av lederne for gruppa viste at barna opplever hverdagen som forbedret. Barna har mindre hode/magesmerter og virker generelt mer fornøyde. De hadde dårlig kunnskap om foreldrenes lidelse i forkant av gruppedeltakelsen, men har fått mer innsikt i foreldrenes problemer. Barna vet de ikke er alene. De tar ikke lenger på seg skylden for foreldrenes sykdom i samme grad som tidligere. Barna virker tryggere i sosiale situasjoner og har vært med på flere kulturelle og sosiale arrangementer. Flere av barna har oppnådd et tett vennskap med en jevnaldrende gjennom gruppetilbudet og styrket sitt sosiale nettverk. ■

Fritidsmuligheter i Bydel Gamle Oslo

OSLO KOMMUNE, BYDEL GAMLE OSLO

Kontaktperson: Svein Børge Hoftun, enhetsleder for ungdom og tiltak | e-post: svein.hoftun@bgo.oslo.kommune.no

Andelen barn i fattige hushold er høyest for barn på Østlandet, og andelen er høyest i de største kommunene, deriblant Oslo kommune. Det er store bydelsvariasjoner i andelen fattige barn og andelen barn som bor i hushold som mottar sosialhjelp.

Bydel Gamle Oslo og de andre bydelene i Oslo indre øst kommer dårlig ut i levekårsundersøkelser. Blant annet gir dårlige boforhold, høy andel sosialhjelpsmottakere og høy andel arbeidsledige særlige utfordringer. Det er et stort behov for ferie- og fritidstilbud i denne bydelen, som har få fri- og lekearealer. Bydelen har verken direkte tilgang til fjorden eller marka.

Årshjul av aktiviteter

Enhet for barne- og ungdomstiltak i Bydel Gamle Oslo arrangerer en rekke ulike ferie- og fritidsaktiviteter året rundt. De samarbeider med Friluftssenteret i Gamle Oslo (FRIGO) om en rekke arrangementer. *Sommerklubben* består av to grupper, en for småskolen (1. – 4. klasse) og en for mellomtrinnet (5. – 7. klasse), og barna kan delta på aktiviteter av ulike slag hver dag i hele juli. For eksempel har det blitt arrangert kano-tur, badeturer, grilling og båttur på fjorden. Sammen med andre bydeler i Oslo har Bydel Gamle Oslo investert i båter som gjør at arrangørene kan ta med barna ut i Oslo-fjorden.

Feriekolonien på Husbergøya er et tilbud for barn og unge mellom 10 til 16 år. De deles inn i to grupper, 10 – 13 år og 13 – 16 år, og tilbringer en uke hver i hytter på Husbergøya. Her er det de siste årene lagt ned tid og penger på å restaurere to hytter med vann, strøm, vannklosett, terrasse, utegrill m.m. Barna og ungdommene får prøvd seg på ulike aktivi-

teter, blant annet fiske, bading, ballspill og skattejakt. I tillegg er det et viktig moment å øke barnas sosiale nettverk.

Lignende ferieturer, der bydelen tar i bruk nærmiljøet, arrangeres også i høstferien og vinterferien. På Rudolf Nilsens plass har bydelen skøytebane på vinterstid, der barn og unge kan låne skøyter til en rimelig pris. Banen er åpen to kvelder i uka, samt lørdag og søndag. Det er et populært tilbud, som har hatt så mye som 800 utlån av skøyter på én kveld.

Økt selvbilde

De ulike ferie- og fritidstilbudene gir barn og unge opplevelser og ferieminner de ellers ikke ville fått, mye takket være god infrastruktur med båter, hytter, biler og friluftsutstyr. Det er en prioritert oppgave å øke barnas og ungdommenes selvbilde gjennom bekreftelse fra andre og mestring av lavterskelaktiviteter.

I utgangspunktet er samtlige aktiviteter åpne for alle, men rekruttering til tilbudene skjer også gjennom sosiallærer, helsestasjon, barnevern og pedagogisk fagsenter. På den måten treffer bydelen målgruppen sosioøkonomisk vanskeligstilte barn og ungdom. De når både barn med norsk bakgrunn og barn med innvandrerbakgrunn. Takket være et godt nettverk og et barne- og ungdomsarbeid med høy grad av stabilitet over tid, er det lett å rekruttere til tiltakene. De fleste aktivitetene er helt gratis. I de aktivitetene som koster noe er prisen imidlertid satt til et lavt nivå slik at alle barn skal ha mulighet til å være med. Deltakerne må betale en symbolsk sum, og tanken bak dette er å gi følelsen av å kunne gjøre opp for seg. De ulike aktivitetene er populære. For mange er dette den eneste muligheten til å komme vekk fra byen og ut i naturen. ■

Tiltak mot barnefattigdom

Tiltak mot barnefattigdom

Elisabeth Backe-Hansen, forskningsleder ved NOVA (Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring)

«Det er ikke til å unngå at barn og unge fra familier med knapp økonomi har mindre og gjør mindre enn andre, selv om foreldrene gjør sitt beste for å skjerme dem.»

De beste tiltakene mot forekomsten av barnefattigdom er samfunnsøkonomiske – gjennom tilgang til arbeid man kan leve av, til andre former for inntekt hvis man ikke har arbeid, og til bevisst omfordeling av ressurser til barnefamilier. Temaet for dette kapitlet er imidlertid tiltak mot virkninger av barnefattigdom.

Det vil primært si hva ulike aktører i lokalsamfunn og stor-samfunn kan gjøre for å kompensere for de sosiale konsekvensene for barn og unge av at familien deres har svært knapp økonomi eller lever under fattigdomsgrensen.

Et relativt fenomen

Barnefattigdom i Norge dreier seg i alt overveiende grad om det vi kaller *relativ* fattigdom. Derfor må også tiltak mot virkningene av barnefattigdom innrettes mot å dempe de relative forskjellene mellom barn og unge fra familier med svært knapp økonomi og deres jevnaldrende, slik de møter dem i barnehagen, på skolen og på andre fritidsarenaer. Som jeg vil komme tilbake til nedenfor, må innsatsen derfor inkludere flere typer tiltak. Noen tiltak bør rettes mot familien, for å gjøre hverdagen enklere å håndtere. Andre bør være mot barn og unges oppvekstmiljø mer generelt, for å motvirke den sosiale eksklusjonen som kanskje er den mest alvorlige sosiale konsekvensen av knapp familieøkonomi i vårt samfunn (Backe-Hansen, 2004).

Universelle og selektive tiltak

Ettersom barnefattigdom er et mangesidig fenomen i Norge, er det nødvendig med både universelle og selektive

tiltak. Det er nødvendig å benytte seg av et *tiltaksspekter* snarere enn enkelttiltak mot virkningene av den økonomiske knappheten barn og unge opplever. Det er også viktig å kunne se tiltak mot barnefattigdom i sammenheng med andre hjelpetiltak for barn og unge, for eksempel i regi av barnevernstjenesten, Pedagogisk-psykologisk tjeneste eller helsestasjonene. Generelt bør også tiltak for å bekjempe virkningen av barnefattigdom ses i sammenheng med bestrebelser på å organisere hjelpetjenestene for barn, unge og deres foreldre på en mer brukervennlig måte enn det som ofte er tilfellet i dag.

Eksempler på tiltak innrettet mot barn og unge

Mye av forskningslitteraturen (se for eksempel Ridge, 2002) understreker at en viktig virkning av barnefattigdom er sosial eksklusjon. Er økonomien knapp eller svært knapp, kan det særlig over tid bli vanskelig å få deltatt i aktiviteter som koster penger, opprettholde et forbruk på samme nivå som vennenes, eller reise på ferier. Selv om den norske lavinntektsundersøkelsen (Stefansen, 2004) ikke viste like store forskjeller mellom lavinntektsfamilier og andre som for eksempel Ridge eller Adelman et al. (2003) fant i Storbritannia, er det likevel all grunn til å

legge forholdene til rette for at barn og unge kan delta i rimelig grad.

Det er ikke til å unngå at barn og unge fra familier med knapp økonomi har mindre og gjør mindre enn andre, selv om foreldrene gjør sitt beste for å skjerme dem. Dette vil særlig være tilfelle hvis den dårlige økonomien vedvarer over år, og foreldrene ikke har noen reserver eller støttende nettverk å trekke på. Det er heller ikke et mål i seg selv at alle skal ha anledning til å opprettholde et høyt forbruk. Men samtidig kan det å legge forholdene til rette for at deltakelse i sosiale sammenhenger blir mulig, bidra til å motvirke sosial eksklusjon. De to viktigste arenaene barn og unge ferdes på utenom familien er skole/barnehage og fritida. Her kan de ha taps- og nederlagsopplevelser, som medfører risiko for dårligere trivsel og velvære og senere problemutvikling. På den andre siden kan de ha positive opplevelser som igjen motvirker den risikoen som for eksempel er knyttet til å vokse opp med svært knapp økonomi.

Generelle virkemidler på disse arenaene vil være alt som kan øke sannsynligheten for at barn og unge kan delta på linje med andre, uten at dette krever økonomisk innsats ut over det foreldrene maktet. Eksempler på slike virkemidler, som godt kan være behovsprøvd, er offentlig dekning av barnehage og skolefritidsordning, eller dekning av deltakeravgift og utstyr i forbindelse med fritidsaktiviteter. Per i dag får en del dekket slike utgifter gjennom det offentlige, i regi av barnevernstjenesten, gjerne begrunnet med øvrige pro-

blemer i familien. Slike ordninger kan godt utvides, og for eksempel gjøres til en del av de omfordelingsordningene som i dag administreres av det offentlige.

De siste par tiårene har vi i økende grad sett at idrettslag og andre krever både økt foreldrebetaling og økt innsats fra voksne støttepersoner. Med flere barn kan dette bli en stor utgift for den enkelte familien. Som Sandbæk (2004) foreslår, ville det å gi barn og unge anledning til å få i hvert fall en gratis fritidsaktivitet, være et alternativ. Dessuten ville det å øke de kommunale tilskuddene, for eksempel gjennom kommunal dekning av halleie, dempe presset på organisasjonene til å få penger inn fra foreldrene. Videre kan det å opprettholde kommunale (og rimelige) tilbud som ungdomsklubber og andre steder å være med attraktive fritidstilbud, være et godt alternativ til den tendensen vi nå ser i retning av stadig mer kommersialiserte – og dyre – fritidstilbud særlig til ungdom.

Betydningen av å utvikle ikke-stigmatiserende tiltak som også inngår i det generelle tiltaksspekteret for barn og unge kan ikke understrekes nok. Det går igjen i forskningslitteraturen at voksne og barn som defineres som fattige av offentlige myndigheter eller forskere, selv ikke ønsker å bli kalt fattige. Det knyttes et stigma til fattigdom som mange ikke ønsker å være assosiert med; de vil heller være noen som sliter med økonomien. En måte å forholde seg til dette dilemmaet på, er nettopp ved å se helhetlig på tiltak og knytte også tiltak til barn og unge fra familier med knapp økonomi til de generelle tiltakene i en kommune. ■

VIT-prosjektet (vekst-ivaretagelse-trivsel)

ÅLESUND KOMMUNE

Kontaktperson: Fride Rudi, prosjektleder | e-post: fride.rudi@alesund.kommune.no

Barn, unge og familier som lever i fattigdom har ofte problemer på en rekke områder og har behov for hjelp og støtte fra ulike instanser. Det er derfor viktig å se tiltak mot barnefattigdom i sammenheng med andre hjelpetiltak.

Bakgrunn

Ålesund kommune har startet et prosjekt som er rettet mot barn med atferdsvansker og som er forankret i barnevernstjenesten. Bakgrunnen for prosjektet er at barnevernstjenesten følte de kom til kort overfor disse barna, og mangel på tiltak som førte til positiv endring. Prosjektet er integrert som en del av virksomheten for barn og unge i Indre bydel (barnevernstjeneste og helsestasjon).

Høsten 2004 ble utfordringene innen ungdomsmiljøet i kommunen merkbart større, og behovet for ekstra handling tydelig. Det var snakk om rusbruk, truende atferd, skulk, hærverk og mobbing. Kommunen gikk i gang med å planlegge et tiltak med utgangspunkt i familie og hjem. Målet var å bygge et nettverk i barnets miljø på et tidlig tidspunkt, og som kunne støtte opp om positive ressurser hos den unge. Å komme tidlig i dialog med barna og ungdommene kan gi et viktig og supplerende bilde av situasjonen, sammenlignet med det bildet som skisseres av for eksempel skole, barnevern eller foreldre.

Samtale med den unge

Hver familie i prosjektet har i utgangspunktet kontakt med en familie- og nettverksterapeut i tre måneder. Deretter evalueres tiltaket i forhold til målsetting. Ny samarbeidskontrakt kan inngås dersom terapeut og familie ser at det er grunnlag for fortsatt samarbeid. Terapeuten er i samtale med barnet og foreldre, og hjelper til med å få struktur og klare rammer

i hverdagen. Det legges stor vekt på å inkludere barnet i arbeidet. Barnet får selv være med å formulere de bekymringer som er knyttet til ham/henne, og kommer fram til områder der han/hun ønsker endring. Det settes opp mål for arbeidet, og barnet og terapeuten snakker om hvordan de sammen skal oppnå de ulike målene. For noen barn kan en slik rolle være uvant. Terapeuten bruker derfor mye tid på å gjøre barnet fortrolig med å være deltakende på denne måten.

Det sosiale nettverket har mye å si for barns utvikling. Både familie, venner, skole og nærmiljø kan påvirke og spille inn. Alle disse miljøene blir derfor tatt med i arbeidet med å snu en negativ utvikling. Nettverket blir invitert til å beskrive hva de opplever som bakgrunn for vanskene, foreslå mål for å komme ut av dem og beskrive hvilke styrker og behov de ser i nettverket som kan bidra til positiv endring. Nettverket kan for eksempel bestå av slekt, venner, skole, fotballtrener og lignende.

Oppfølging og evaluering

Langsiktige, positive resultater oppnås gjennom innsats i familie og nærmiljø. Et godt samarbeid med skolen, frivillige organisasjoner og kommunale tjenester for barn, unge og familier er viktig for et godt resultat. Prosjektet har hittil hatt oppfølging av sju familier. Målet er å jobbe aktivt med 15 familier til enhver tid. Opplegget er krevende, og egenskapene og kompetansen til terapeuten veldig viktig. Prosjektet følges av både prosessevaluering og sluttevaluering. Så langt er det generelle inntrykket svært positivt. Tilbudet er blitt tatt godt imot i familiene og de ansatte har inntrykk av at målgruppen setter stor pris på tilbudet. ■

New Page

NEW PAGE: WWW.NEWPAGE.NO

Kontaktpersoner: Marco Elsafadi, høvding | e-post: marco@newpage.no

Magne Espelid, medisinmann | e-post: magne@newpage.no

Frivillige organisasjoner og brukerorganisasjoner kan spille en viktig rolle i arbeidet med å bekjempe fattigdom. De frivillige organisasjonene og ulike ideelle stiftelser har en rolle både i forbyggende arbeid, men også når det gjelder å fange opp mange av dem som faller utenfor det offentlige hjelpeapparatet.

Sett fra samfunnets side er sosial inkludering viktig for å forebygge marginalisering, sosial uro, kriminalitet mv. Det er gjennom deltakelse i sosiale fellesskap og ulike nettverk at den enkelte utvikler selvstendighet og knyttes til samfunnet gjennom sosiale bånd. For enkelte grupper av ungdom er etablering av nære relasjoner og tett oppfølging nødvendig for å få dette til.

Bakgrunn

New Page har drevet forebyggende ungdomsarbeid siden 2000. Det startet som et samarbeid mellom utekontakten og basketklubben Ulriken Eagles i Bergen og utviklet seg til å bli en ideell stiftelse med «stammer» eller avdelinger flere steder i Norge. Per i dag finnes prosjekter i Bergen, Oslo, Kolbotn, Asker og Stavanger.

New Page-medarbeiderne driver direkte relasjonsarbeid med risikoutsatt ungdom i alderen 12 til 18 år, etter avtale med barnevernet. I tillegg til barnevernet er de i tett samarbeid med både skole, foresatte og politi. Felles for ungdommene New Page arbeider med, er at de har store personlige og sosiale problemer som barnevernet mener kan endres gjennom tett individuell oppfølging. Dette er generelt utsatt ungdom som er i et negativt miljø knyttet til rus, kriminalitet og utprøvende atferd. Målsetting og omfang av oppfølging følger ungdommens behov. De unge er forskjellige og i ulike faser av livet. Det lages derfor avtaler som er tilpasset den

enkelte. Det kan være snakk om oppfølging fra 4 timer til over 20 timer uka.

Spesielle støttekontakter

Rent formelt tilbyr New Page tjenester til barnevernet i form av støttekontakter. Men støttekontaktene er av en spesiell karakter. De er rollemodeller og veiledere i forhold til ungdommenes hovedarenaer: skole, fritid og familie. Her er det snakk om en venn som alltid stiller opp, uansett når på døgnet det måtte være og som hele tiden står som et positivt forbilde for ungdommen.

New Page gjør en viktig jobb med å motivere og følge opp ungdommene tett, og inkludere dem i et fellesskap. Alle medarbeiderne i New Page handler etter visse kjerneverdier som de mener er nødvendig for vekst og utvikling: De må vise empati, være tilstede, være positive, være konsekvente, være pålitelige og være genuint interessert. Støttekontaktene bygger opp de unge med omsorg og kjærlighet. Gjennom å bygge relasjonen på respekt, forståelse og tilgjengelighet skaper støttekontaktene og ungdommen sammen et sosialt og trygt rom for endringsarbeid.

Sommerleir

New Page-medarbeiderne opplever at spesielt sommerferien er kritisk for utsatt ungdom. Det er skolefri og dermed mindre struktur i hverdagen. Folk er mer ute og mye kan skje i løpet av sommermånedene. New Page ser det derfor som veldig viktig å være tilgjengelig og tilstede når ungdommene har behov, også om sommeren. Blant annet blir det arrangert sommerleir for alle New Page-stammene, det vil si ungdommer og ansatte i Bergen, Oslo og Stavanger. Nærmere 60 personer drar sammen på en ukes ferieleir utenfor Kristiansand.

En slik leir er en viktig opplevelse for ungdommene men også et verktøy for relasjonsarbeidet. Blant ungdommene finner vi personer som er økonomisk fattige, eller som ikke har foreldre som prioriterer at ungdommene får denne type opplevelser.

På sommerleiren får ungdommene mange positive ferieopplevelser og nye bekjenskaper. Alle er veldig fornøyde med turen. De ansatte erfarer at sammensetningen av ungdommer fungerer strålende, så lenge de er enige og konsekvente om faste regler og rammer. Dette demper skepsisen som andre kan ha til å samle såkalte «problemungdommer» på ett sted.

Med New Page til Litauen

New Page har nylig satt i gang et samarbeidsprosjekt med barnevernet i Litauen. I sommer var en gruppe utvalgte ungdommer fra New Page med på sommerleir utenfor Vilnius, sammen med en gruppe barnehjemsbarn fra Litauen. Ungdommer fra både Oslo-avdelingen og Bergen-avdelingen ble med, og noe av formålet med turen var at disse skulle bli bedre kjent. I tillegg ønsket man å spleise norske og litauiske ungdommer, og gi de norske ungdommene et nytt perspektiv på egen situasjon.

Turen ble en sterk opplevelse for mange. I Litauen møtte de barn og unge som lever under svært dårlige materielle kår og med en tung hverdag. Kanskje for første gang opplevde ungdommene fra New Page at de kunne gjøre noe for noen andre, og at de var verdifulle. Det var en ny opplevelse å få oppmerksomheten vekk fra en selv og over på noen andre. Selv om det var noe alvor, var det samtidig mye lek, moro og sosialt samvær i løpet av besøket i Litauen. De norske ungdommene ble engasjerte og ønsker å gjøre en innsats

for å hjelpe barna i Litauen. New Page kommer til å fortsette samarbeidet og holde kontakten med barnehjemmet.

New Page Work

New Page har også satt i gang et prosjekt for å øke arbeidsmarkedstilknytningen for utsatt ungdom. Mange unge ønsker seg deltidsjobb, men er utestengt fra arenaen på grunn av manglende nettverk, lav selvtilit, lave kvalifikasjoner etc. De trenger derfor positive arbeidserfaringer og sjansen til å vise at de duger til arbeid.

I Bergen og Oslo er enkelte av ungdommene knyttet opp mot ulike virksomheter ved New Page. Ungdommene får for eksempel prøve seg som assistenter ved fritidsklubben eller får praksisplass i New Page. Medarbeiderne i New Page ønsker å gi ungdommene gradvis mer ansvar. Det kan godt være noen av ungdommene snubler, men i New Page får de støtte og våger å satse på nytt.

I tillegg jobber New Page med å knytte kontakt med positive arbeidsgivere som kan gi deltidsjobber til unge. Tanken er at både arbeidsgiver og ungdom skal få tett oppfølging, og at ungdommen kan få muligheten til en jobb de kanskje ellers ikke ville ha fått. Det å få en attest, et papir på at man har gjort en god jobb, kan gjøre det enklere å få jobb nummer to senere.

Personlig utvikling og sosial endring

Etter få års drift har New Page opplevd stor suksess med sitt arbeid med utsatt ungdom. Mange ungdommer får nødvendig hjelp og viser en positiv utvikling, i form av at de har endret nettverk, deltar på nye aktiviteter samt har endret vaner og handlingsmønstre. New Page hjelper dem til å kunne ta ansvar for eget liv. ■

Intervju:

Nettverksbygging og aktiv fritid

Vestby kommune er én av nå 20 kommuner som har fått tildelt midler til en særlig innsats mot fattigdom gjennom barnevernet. Sjefen for helse og barnevern, Bernt Hovind, ser mange muligheter med tilskuddet de har fått fra departementet.

«Ikke bare kan vi nå flere barn og unge som trenger det, men barnevernet får også en gyllen mulighet til å bli mer synlige i lokalmiljøet. Det er mange myter forbundet med barnevernets arbeid. Nå får vi en sjanse til å nyansere dette bildet.»

I tillegg trekker Hovind fram muligheten til mer tverrfaglig samarbeid. Barnevernstjenesten har gått sammen med helsetjeneste, skole og politi om ulike tiltak og aktiviteter – et tverrfaglig samarbeid de får mye igjen for. Hovind påpeker at så lenge etatene ikke har behov for å konkurrere, får de veldig mye ut av slikt samarbeid. «Vi har tro på å forene kloke hoder. Vi må være ydmyke og tenke at det er i møte med andre mennesker man utvikler seg.»

Fattigdom blant barn

Bakgrunnen for at Vestby fikk ekstra oppmerksomhet fra departementet, var at statistikk viste at Vestby kommune hadde høyere andel fattige barn enn gjennomsnittet for kommuner i regionen. Gjennom barnevern og helsestasjon er det rekruttert familier som har mangel på opplevelser, mangel på penger og mangel på nettverk. Hovind erkjenner at man ikke klarer å nå *alle*. Imidlertid får de gitt tett oppfølging til *noen* familier, som sitter igjen med nye opplevelser og erfaringer og en utvidet bekjentskapskrets.

Varierte aktiviteter

Familiene samles til ulike typer aktiviteter, arrangert av det tverrfaglige teamet. Hovind forteller at de har hatt et ønske om å tilby aktiviteter som er lokalt forankret. De har tatt i bruk nærmiljøet og vist hvilke muligheter som finnes. Han nevner blant annet skogstur til Rådehula – en grotte som

«Mestring og anerkjennelse er nøkkelbegreper i et menneskes liv.»

ligger i gåavstand fra sentrum. Der fyrer de bål og griller. Sjøen, som ligger få minutter unna, er også mye brukt. De har hatt turer med livbåt og andre småbåter, der alle får opplæring og kunnskaper om å ferdes på sjøen. I tillegg har de hatt overnattingsturer og øyhopping på «strategisk valgte tidspunkt», ifølge Hovind. Det vil si rett etter og rett før skolestart. Det var viktig for barna å ha friskt i minnet at de hadde gjort noe spesielt i ferien, og ikke bare vært hjemme. En mor fortalte at sønnen gruet seg til skolestart fordi han var mye alene. Etter øyhoppingen i august strålte

han. Han hadde fått venner, som til og med gikk på samme skole. «Det sier noe om hvor viktig det er med nettverk og en allianse,» bemerket Hovind.

Mopedmekker'n

De siste årene har det vært mye kriminalitet og rusmisbruk blant ungdom i Vestby. Ungdommene synes det er lite å gjøre på kveldstid. Derfor har barnevernet sammen med politiet startet et eget mopedverksted – kalt Mopedmekker'n – for ungdommer i kommunen. Her kan de skru på gamle biler, mopeder og båtmotorer. Målet er å hindre at ungdom kommer inn i negative miljøer med rus og kriminalitet. I tillegg til det sosiale, med vaffelsteking og prat, ønsker man å gi de unge gode holdninger og sunne interesser. Barnevernsjefen påpeker at barnevernet tradisjonelt sett ikke har fått sett så mye til barn som de kunne ønske, men at dette er en måte å være tilstede der de unge er. Han ser på Mopedmekker'n som forebyggende, og synes også det er trivelig samvær med de unge på verkstedet.

Gjennom Mopedmekker'n får ungdommene bedre kontakt med andre ungdommer med felles interesser. Barnevernssjefen har stor tro på ung-til-ung-formidling, som innebærer at ungdommene får veiledning og hjelp til mekking av andre ungdommer. Tilbakemeldingene fra de unge er også gode. De er godt fornøyd med at det finnes andre tilbud i Vestby enn tradisjonelle fritidsaktiviteter.

Den røde tråden i alle aktivitetene, enten det er mekking av mopeder eller båttur på fjorden, er at barna og foreldrene settes i fokus og i situasjoner der de kan bruke seg selv og få ros for det de gjør. «Mestring og anerkjennelse er nøkkelpbegreper i et menneskes liv,» påpeker Hovind. ■

«Den røde tråden i alle aktivitetene, enten det er mekking av mopeder eller båttur på fjorden, er at barna og foreldrene settes i fokus og i situasjoner der de kan bruke seg selv og få ros for det de gjør.»

Sosial eksklusjon og deltakelse blant ungdom med innvandrerbakgrunn

Sosial eksklusjon og deltakelse blant ungdom med innvandrerbakgrunn

Jon Horgen Friberg, forsker ved forskningsstiftelsen Fafo

Norge er i dag et fleretrisk samfunn med innbyggere med bakgrunn fra over 200 land. Det bor i dag personer med innvandrerbakgrunn i alle landets kommuner. En forutsetning for en vellykket integrering i det norske samfunnet er at etniske minoriteter inkluderes på lik linje med den øvrige befolkningen i ulike arenaer for deltakelse og sosialt fellesskap.

For barn og ungdom handler dette om deltakelse i for eksempel fritidsklubber, hobbyforeninger, politiske ungdomsorganisasjoner eller idrettslag. Deltakelse i slike organiserte fritidsaktiviteter kan tilby sosial tilhørighet, fellesskapsfølelse og positive opplevelser i en avgjørende livsfase der identitet og nettverk formes. Organisasjonene er dessuten bærere av sentrale humanistiske verdier og omtales ofte som «skoler i demokrati», og kan spille en avgjørende rolle i integreringen av minoritetsungdom i det norske samfunnet.

Minoritetsungdom deltar imidlertid langt sjeldnere i denne type fritidsaktiviteter enn ungdom med norsk etnisk bakgrunn, og enkelte grupper er nesten totalt ekskludert fra deltakelse på disse arenaene. Funnene som presenteres her er hovedsaklig basert på en undersøkelse blant alle 1.klassinger i videregående skole i Oslo, og på en studie blant pakistanske, somaliske og norske foreldre til barn i skolepliktig alder.⁵ Det er store variasjoner i deltakelsen mellom ulike minoritetsgrupper, og ungdom med pakistansk bakgrunn, som er den største minoritetsgruppen blant ungdom i Oslo, skiller seg ut med spesielt lav deltakelse. Men også blant ungdom med annen ikke-vestlig bakgrunn er deltakelsen betydelig lavere enn blant ungdom med norsk etnisk bakgrunn. Det er særlig minoritetsjenter som deltar lite. Mens 58 prosent av elevene med norsk etnisk bakgrunn var aktive medlemmer i en eller flere organisasjoner og lag,

gjelder dette bare 12 prosent av jentene med pakistansk bakgrunn. Det store flertall av disse var med i religiøse foreninger. Blant jenter av pakistansk opprinnelse i 1. klasse i videregående skole var bare 1,5 prosent aktive medlemmer i et idrettslag, mot om lag 40 prosent av ungdommene med etnisk norsk bakgrunn. For guttene med minoritetsbakgrunn veies en noe lavere deltakelse i idrettslag opp av at de i større grad deltar i uorganiserte sportsaktiviteter sammen med venner utenom idrettslagene. Jentene deltar heller ikke på denne arenaen. De samme gruppene som deltar minst i organiserte fritidsaktiviteter har oftere enn andre lite kontakt med venner på fritiden. Også når det gjelder deltakelse i skolerelaterte sosiale aktiviteter – som dagsutflukter, leirskole eller skolefester og andre tilstelninger – er minoritetsungdom i langt større grad forhindret fra å delta enn sine etnisk norske medelever.

Årsakene til at minoritetsungdom deltar mindre i organiserte fritidsaktiviteter er sammensatte, men det ser ikke ut til at lavere motivasjon er en avgjørende faktor. Minoritetsungdom vurderer positive og negative sider ved organisasjonsdeltakelse likt som andre ungdommer og oppgir i like stor grad å være engasjert i de sakene som ungdomsorganisasjonene driver med. De samme gruppene som deltar minst er faktisk de som oftest oppgir at de har lyst til å delta i noe nytt. Blant jenter med pakistansk bakgrunn sier hele

Økonomiske og kulturelle ressurser er ikke jevnt fordelt, og innvandrere har i gjennomsnitt både lavere inntekt og utdanning enn den øvrige befolkningen.

93 prosent at de ønsker å delta i en organisert fritidsaktivitet som de i dag ikke er med på.

Derimot møter minoritetsungdom ulike barrierer som kan hindre dem i å ta del i organiserte fritidsaktiviteter. For det første kan det være et spørsmål om ressurser. Økonomiske og kulturelle ressurser er ikke jevnt fordelt, og innvandrere har i gjennomsnitt både lavere inntekt og utdanning enn den øvrige befolkningen. Selv om foreldrenes utdanning og familiens økonomiske situasjon kan ha betydning for barnas deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, kan likevel ikke ulik fordeling av disse ressursene fullt ut forklare hvorfor noen grupper av minoritetsungdom deltar så lite i både idrettslagene og i andre typer foreninger. Blant de som deltar aller minst er ressursituasjonen i familien overhodet ikke en avgjørende faktor. For andre innvandrergrupper – særlig de med kort botid og en generelt vanskelig økonomisk situasjon – kan økonomi ha mer å si.

For det andre kan det være et spørsmål om hvor inkluderende og åpne organisasjonene selv er ovenfor de gruppene som deltar lite. Rekruttering til organiserte fritidsaktiviteter skjer gjerne gjennom venner og uformelle nettverk. Jo mindre kontakt det er mellom minoritets- og majoritetsungdom, jo mindre sannsynlighet er det for at minoritetsungdommene kjenner noen som er innenfor dersom deltakelsen i utgangspunktet er lav i disse miljøene. I de gruppene som deltar minst er det også langt flere som oppgir at de ikke tror de passer inn blant de andre som er med i de organiserte fritidsaktivitetene, at de ikke kjenner noen som er med og at ingen har spurt dem, som grunner til at de ikke deltar i noen aktiviteter. Dette tyder på at organisasjonene har et visst rekrutteringspotensial ved å være mer inkluderende ovenfor marginaliserte grupper.

For det tredje kan lav deltakelse være knyttet til mer kulturelt betingede egenskaper ved de ulike minoritetsgruppene og foreldrenes holdninger til barnas bruk av sin fritid. Det kan være vanskelig å delta i organiserte fritidsaktiviteter dersom familiens forventninger i liten grad passer overens med den norske modellen for fritid og sosialt samvær. Dette kan gi seg utslag i andre forpliktelser etter skoletid som gjør deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter vanskelig. Over en tredel av de pakistanske jentene oppgir for eksempel at de bruker fritiden sin til å gjøre husarbeid hjemme hver eneste dag. Meget få ungdommer med norsk etnisk bakgrunn oppgir dette. Eller det kan gi seg utslag i at foreldre har negative holdninger til å la barna delta i typisk «norske» fritidsaktiviteter. For de gruppene som deltar aller minst framstår dette som en viktig årsak.

Foreldrenes holdninger til barnas deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter og skolerelaterte sosiale aktiviteter har på den ene siden sammenheng med forskjellige kulturelle tradisjoner i forhold til kjønnsroller og grad av kontroll over ungdoms fritid. På den andre siden er det et spørsmål om kunnskap og trygghet. Mange foreldre er usikre på hva som egentlig foregår, særlig når jentene er med på fritidsaktiviteter. Manglende kunnskap om innholdet i ulike fritidstilbud og verdiene i skolen og det norske samfunnet for øvrig kan forsterke behovet for å kontrollere og begrense deres handlingsmuligheter. Manglende trygghet er det uttrykket de fleste av foreldrene selv velger når de med egne ord skal si hvorfor de ikke vil la barna være med på aktiviteter. Det tilsier at økt dialog og informasjon, samt andre tiltak som kan gi foreldrene større trygghet i forhold til barnas aktiviteter på fritiden kan ha en positiv effekt på deres deltakelse. ■

Aktiviteter for jenter med innvandrerbakgrunn

OSLO KOMMUNE, BYDEL SAGENE

Kontaktperson: Dag Haugersveen, enhetsleder ungdomstiltak | e-post: dag.haugersveen@bsa.oslo.kommune.no

Det har vist seg at jenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har særlig høy risiko for å bli sosialt ekskludert. Sosial eksklusjon dreier seg her om å være utelukket fra deltakelse på en eller flere arenaer i samfunnet, for eksempel samvær med venner eller deltakelse i ulike fritidsaktiviteter. Jenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er i langt mindre grad deltakende på fritidsaktiviteter som andre barn og unge er med på. Enkelte kommuner har rettet oppmerksomheten mot denne gruppa og satt i gang tiltak for å få til deltakelse fra en ungdomsgruppe som i liten grad benytter seg av andre tilbud.

Jentegruppe

I Bydel Sagene i Oslo har det i flere år vært samlet en jentegruppe på det lokale biblioteket, for sosialt samvær, leksehjelp og ulike aktiviteter. I år er gruppa flyttet til et aktivitetshus der jenter i alderen 13–20 år møtes to ganger i uka til forskjellige aktiviteter. Jentene har ulik bakgrunn, blant annet fra Tyrkia, Somalia og Pakistan. Enkelte har strenge restriksjoner hjemmefra med hensyn til hva de kan være med på av fritidssysler. Flere foreldre synes det er greit å sende jentene til denne formen for aktivitet, ettersom det bare er jenter med på gruppa og det er en kvinnelig voksenperson til stede.

Bydelen ønsker med dette tiltaket å gi jentene positive opplevelser og en god integrering i samfunnet. De møtes for å lage mat, prate, drive med foto og annen hobbyvirksomhet. I tillegg arrangeres det turer på teater og kino, i den grad de får tillatelse hjemmefra. Erfaringer viser imidlertid at dette er lettere å få til når det er i regi av jentegruppa.

Hvor mange jenter som møter opp fra kveld til kveld varierer. Alt i alt er det rundt 40 jenter som er tilknyttet gruppa, men vanligvis kommer det rundt 15–20 jenter

innom i løpet av en kveld. Medlemmene av jentegruppa rekrutteres via nettverk. De som kjenner til tilbudet, introduserer det for andre venner og bekjente.

Jentivalen – gutter ingen adgang

For tiden jobber jentegruppa med å få til samarbeid med Sverige og Danmark om å arrangere Jentivalen – en kultur og aktivitetsfestival av og med ungdomsjenter. Målsettingen med arrangementet er å lage en festival der man kan møtes til en rekke ulike aktiviteter og bli inspirert av hverandre. Arrangementet er særpreget av at det er brukerstyrt, der jentene selv bestemmer hva som skal være på agendaen. En slik festival kan by på mange spennende aktiviteter og utfordringer, nye venner og impulser.

Deltidsjobb

Noen av jentene i jentegruppa har også fått seg deltidsjobb som vaskehjelp ved aktivitetshuset. Det var behov for nye renholdsarbeidere, og i stedet for å ansette noen utenfra, forhørte bydelen seg med jentene som bruker lokalene, om de var interesserte. Begge parter er strålende fornøyde med ordningen; jentene tjener ekstra penger på et sted som er trygt og kjent, og de ansatte er fornøyde med innsatsen. ■

Afrikan Youth In Norway: Superhjernen

AFRIKAN YOUTH IN NORWAY: WWW.AFRIKANYOUTH.ORG | Telefon: 22 35 46 35

Kontaktperson: Thomas Prestø | e-post: thomas@afrikanyouth.org

Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn har lavere yrkesdeltakelse og høyere arbeidsledighet enn befolkningen for øvrig og er overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntektsproblemer. Det er viktig å forhindre at sosial utstøting og fattigdom går i arv.

Bakgrunn – Afrikan Youth In Norway

Afrikan Youth In Norway (AYIN) er et ressurscenter drevet på frivillig basis, med hovedkontor på Grünerløkka i Oslo. De tilrettelegger aktiviteter for barn og ungdom med afrikansk bakgrunn.

Organisasjonen ble grunnlagt i 1995 og fokuserer på identitet og kultur samt ønsker å motivere unge til å gjøre noe positivt med livet sitt. Gjennom AYIN kan unge afrikanere bli kjent med hverandre, ha det gøy sammen i tillegg til å få informasjon, råd og støtte. Sammen finner de løsninger på problemer som afrikanske barn og ungdommer opplever i Norge. AYIN har cirka 200 medlemmer, med bakgrunn fra mer enn 30 land. De fleste er i alderen 13–25 år, men det foregår også aktiviteter for barn mellom 6–12 år.

Superhjernen

Undersøkelser⁶ viser at færre unge med minoritetsbakgrunn enn unge med etnisk norsk bakgrunn fullfører videregående skole og tar høyere utdanning. Superhjernen er et tilbud for elever i ungdomsskolen og videregående som ønsker assistanse og ekstra gjennomgang i enkelte skolefag. To ganger i uka møtes de unge afrikanerne til Superhjernesamlinger. Om lag 20 ungdommer i alderen 13–20 år får hjelp med små og store skolespørsmål av eldre studenter. Ved behov arrangeres grupper for spesielle fag, for eksempel matematikk. I klasserommet er det mange som kvier seg for å rekke opp hånden. På Superhjernen er alle ungdommene i samme

båt, og terskelen for å spørre er lav. Leksehjelpen foregår som regel i organisasjonens lokaler på Grünerløkka, hvor de fram møtte har datamaskiner til disposisjon, samt et minibiibliotek med fagbøker og afrikansk litteratur. I tillegg til leksehjelp har Superhjernen utarbeidet et tilleggspensum som alle deltakere er med på å følge. Dette er spesialdesignet for å skape større interesse for skole og utdanning, og ikke minst for å styrke identiteten til ungdommer med afrikansk bakgrunn.

Gode rollemodeller

Mange barn og unge med afrikansk bakgrunn trenger positive forbilder. Selv de som gjør det bra på skolen, har vanskelig for å forstå at de kan få gode jobber om de tar utdanning. I tillegg til å hjelpe barn og unge med skolearbeid, introduserer Superhjernen dem for afrikanere som har gjort karriere og blitt noe «betydningsfullt» i Norge. Målsettingen med Superhjernen er både å bedre faglige prestasjoner og øke ungdommenes selv tillit.

Superhjernen arrangerer yrkesveiledning og besøker utdanningsmesser og ulike arbeidssteder. Alle ungdommer som er med på Superhjernen er i tillegg med på kurs i prosjektstyring, ledelsesutvikling m.m. Afrikan Youth ønsker ikke bare å gjøre ungdommene flinkere på skolen, men ønsker også å bygge opp ledere.

Styrke utsatte grupper

Den røde tråden i Afrikan Youths arbeid er å styrke utsatte grupper. Superhjernen er med på å styrke skole- og arbeidstilknytning og øke ressursene. De har som mål å fange opp og imøtekomme problemer og utfordringer. De ønsker å være pådrivere for at ungdommene skal være aktivt deltakende i utforming av egen tilværelse i samfunnet. ■

Agenda X: «Read more, learn more, change the globe»

AGENDA X: WWW.AGENDAX.NO | telefon: 23 13 90 00
Kontaktperson: Inger Aguilar, daglig leder | e-post: post@agendax.no

Engasjement og talent

Agenda X er en del av Antirasistisk senter og driver ungdomsarbeid rettet mot utsatt ungdom gjennom oppfølging og mestringsopplevelser. De tilbyr kurs, turer og aktiviteter. Majoriteten av ungdommene har innvandrerbakgrunn og kommer fra ulike bydeler i Oslo. Medarbeidere i Agenda X sier at de er et tilbud til ungdom som ønsker å gjøre en forskjell. «Eller som trenger hjelp til å finne fram til sin sterkeste og smarteste side.» Målet er at unge mennesker skal bli deltakere i sitt eget liv og reelle deltakere i samfunnet de lever i. Agenda X ønsker å hjelpe unge til å bli hørt gjennom å utvikle sine talenter.

Prioriterer temaer

Ungdom i Agenda X foreslår selv hvilke temaer og aktiviteter de skal satse på. Noen av de prioriterte temaene har vært fattigdom som rammer ungdom, minoritetsungdom som utestenges fra arbeidsmarkedet, hindre nedleggelse av ungdomsklubber, samt styrke nærmiljøet. Agenda X tilrettelegger for at ungdom skal se mulighetene, sette seg mål og finne veier som leder frem til målet. Agenda X gir tilbud om jobbsøk og jobbsøkerkurs, praksisplasser og arbeidstrening, og ulike ferie- og fritidsaktiviteter, deriblant sommerleir i Arendal.

Sommerleir for fjerde gang

Agenda X startet med sommerleir i 2002, noe som ble en umiddelbar suksess. Hvert år reiser ungdommer og ledere på en ukes leir til Tromøya ved Arendal. Ungdom fra hele Norge deltar, men med en hovedtyngde av deltakere fra Oslo. Få av ungdommene som er tilknyttet Agenda X, reiser

på ferieturer i sommerferien. Mange sliter med dårlig økonomi, svak tilknytning til arbeidsmarkedet og mangel på skole- eller lærlingplass. Dette tiltaket tilbyr 100 ungdommer en ukes ferie ved sjøen. Sommerleieren består både av relevante ungdomstemamøter og ulike fritidsaktiviteter. Seks hele dager med jobbsøkerkurs, workshoper, temamøter, rapkurs, dans, bading, båttur og god mat er noe av det ungdommene får være med på. I tillegg har de ansvar for praktiske oppgaver som matlaging, rydding og vasking. Hvert år før hjemreise inviterer Agenda X til konsert i Arendal sentrum, der ungdommene får vist noe av det de har lært gjennom en uke. Mange flotte talenter stiller opp på scenen med musikk, rap og dans.

Fornøyde deltakere

Ungdommene som deltar på Agenda X' sommerleir får erfaringer og minner som setter spor, og som gir energi og pågangsmot. En slik tur bidrar til sosial inkludering og nært fellesskap, samt et utvidet nettverk. Opplegget bygger på dugnad og frivillig arbeid. Alle ledere, sjåførere, kokk, sykepleiere og juniorledere arbeider gratis med et lite honorar som «lommepenger».

Ungdommenes tilbakemeldinger fra sommerleiren tyder på at dette er et vellykket og gjennomført arrangement. Stemningen er god, selv med dårlig vær. Som en av deltakerne har uttalt etter sommerens tur: «For første gang i historien om våre sommerleirer var det øsregn da vi dro, men humøret var like høyt for det.» På bussturen hjem var ungdommene slitne, men fornøyde – mett på inntrykk og ferieopplevelser. ■

Ungdom – arbeidsledighet og sosialhjelpsmottak i Norge

Ungdom – arbeidsledighet og sosialhjelpsmottak i Norge

Christer Hyggen, forsker ved NOVA (Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring)

Arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for bekjempelse av fattigdom og arbeidsledighetstrygden det viktigste vern mot økonomiske problemer i Norge. Det å være uten arbeid – arbeidsledighet – utgjør en stor trussel mot individers levekår, hvis man i tillegg utestenges fra folketrygden blir risikoen påtrengende.

Alle risikerer å bli stående uten lønnsinntekt i løpet av livet, men både risiko for og konsekvenser av arbeidsledighet er ulik for ulike grupper av personer i arbeidsstyrken. Risikoen er særlig stor i ulike overganger. Personer i overgangen mellom skole og arbeidsmarked risikerer å ikke komme inn på arbeidsmarkedet i det hele tatt. Dette gjelder i særlig grad ungdom.

Arbeidsledighet er mer utbredt blant ungdom enn i resten av arbeidsstyrken. Andelen unge uten arbeid er omtrent dobbelt så høy som andelen uten arbeid i befolkningen for øvrig. Dette gjelder både i Norge og i store deler av Europa. Unge er også svært sårbare i perioder med lavkonjunktur siden de er de med lavest ansiennitet og dårligst oppsigelsesvern.

Arbeidsledighet blant unge anses generelt som et problem av flere grunner. Ledighetsperioder for den enkelte trenger allikevel ikke medføre uoverkommelige problemer. Det er når ledigheten varer over lang tid eller når individer opplever flere påfølgende ledighetsperioder, bare avbrutt av kortere engasjementer eller midlertidige jobber, at ledigheten blir problematisk.

Det er mulig å overleve i det norske samfunnet uten fast arbeid, men man utestenges fra mange viktige samfunnsarenaer, både i form av nettverk, rutiner og dårligere økonomi. I tillegg til å gi mulighet til å tjene til livets opphold betraktes gjerne lønnsarbeidet som et gode i seg selv. Det er med på å strukturere individers tid, det er kilde til krea-

tivitet og makt, det er en kilde til identitet og selvrealisering som sosialt individ, det er kilde til sosial samhandling og integrasjon, det gir en følelse av formål og mening, og det gir en moralsk inntekt (Jahoda 1982).

Det kan ha uheldige virkninger dersom ungdoms første møte med arbeidsmarkedet er arbeidsledighet. Unge som ikke har tidligere arbeidsforhold eller arbeidserfaring, utestenges ikke bare fra arbeidsmarkedet, men også fra det norske trygdesystemet. Svært mange unge arbeidsledige har ikke krav på dagpenger fordi de mangler arbeidserfaring. I tilfeller der de unge verken har inntekt fra lønnsarbeid eller familie å støtte seg på økonomisk, blir de nødt til å gå på sosialkontoret for å få stønad til livsopphold. Det er en sterk sammenheng mellom arbeidsledighet og sosialhjelpsmottak. Det er en betydelig større andel arbeidsledige som mottar sosialhjelp enn personer med andre inntektskilder – det er også slik at så mange som to av tre langtidsmottakere av sosialhjelp også er arbeidsledige. I 1993, en periode med svært høy ledighet i Norge mottok 10 prosent av årskullet 20 til 24 år økonomisk sosialhjelp. Deretter sank ledigheten og andelen som ble avhengig av sosialhjelp, ble redusert. Da ledigheten begynte å stige igjen, økte imidlertid andelen igjen, og i 2003 utgjorde andelen 8,5 prosent, eller drøyt 25 000 stønadstilfeller av befolkningen i alderen 20–24 år. Det er med andre ord en betydelig andel unge som starter sin yrkeskarriere som sosialklienter (Bay et al. 2005).

«I tillegg til problemer knyttet direkte til arbeidsmarkedet, opplever unge langtidsledige og sosialklienter ofte problemer knyttet til rus, atferd og psykisk helse.»

Forskning har påvist opphopning av levekårsproblemer blant sosialhjelpsmottakere. Ungdom som mottar sosialhjelp, kommer dårligere ut på de aller fleste dimensjoner enn sine jevnaldrende. De har dårligere helse, dårligere råd, lavere utdanning og dårligere bosituasjon. Nye livsløpsstudier viser også at sosialhjelpsmottak i ungdomstiden kan ha langtidsvirkninger. Det er altså slik at forskjeller i levekår og arbeidstilpasning i ung alder forplanter seg til senere faser av livet. En fersk livsløpsstudie viser at unge sosialhjelpsklienter har en mye dårligere arbeidstilpasning senere i livet enn unge som ikke mottar sosialhjelp, men også dårligere enn unge som i perioder mottar arbeidsledighetstrygd. De unge sosialhjelpsklientene havner i større grad i jobber med midlertidige kontrakter, færre muligheter for forfremmelse og færre utviklings- og videreutdanningsmuligheter. I voksen alder er disse mindre motivert for å arbeide og er mindre tilfreds med arbeidssituasjonen enn de som klarte overgangen fra ung til voksen uten støtte fra sosialhjelpen. Det er også en betydelig større andel som også i voksen alder er uten arbeid eller helt utenfor arbeidsstyrken (Hammer & Hyggen 2006).

Det er ikke tilfeldig hvem som blir langtidsledige eller arbeidsledige sosialklienter i Norge. I tillegg til problemer knyttet direkte til arbeidsmarkedet, opplever unge langtidsledige og sosialklienter ofte problemer knyttet til rus, atferd og psykisk helse. For disse gruppene er det kanskje ikke nok med arbeidsmarkedstiltak eller jobbsøkerkurs. Fra regjeringshold stokes det ut en kurs mot videreføring og styrking av målrettede tiltak – særlig overfor ungdom og langtidsledige. Denne kursen vil blant annet inneholde forslag om en ungdomsgaranti til alle under 25. Ungdomsgarantien skal sikre individuell oppfølging og tilbud om arbeid, utdanning eller opplæring. Med hensyn til ungdom

med sammensatte problemer kan en slik skjønnsbasert og skreddersydd tilnærming vise seg å være en fornuftig strategi, både for integrering i samfunnet generelt og i arbeidsmarkedet spesielt.

I Norge finnes det en rekke offentlig finansierte tiltak rettet mot integrasjon av både langtidsledige og sosialklienter i arbeidsmarkedet. En totalvurdering av norske arbeidsmarkedstiltak viser at slike jevnt over har en positiv effekt på deltakernes framtidige yrkeskarriere, med mulig unntak for tiltak særskilt rettet mot ungdom (Raaum, Røed & Torp 2002). Evaluering av effektene av arbeidsmarkedstiltak på sosialklienter finner at tiltak som kombinerer kvalifisering og arbeidstrening, eller kvalifisering og lønns subsidier, har sterke positive effekter både på inntekt og arbeidsaktivitet i etterkant av deltakelse på tiltak. Det er særlig unge som deltar på tiltak av denne typen (Dahl & Lorentzen 2005).

De mest åpenbare tiltenkte effektene av arbeidsmarkedstiltak er innvirkning på deltakernes kompetanse, vilje og evne til jobbsøking. Et problem med de aktive arbeidsmarkedstiltakene er de såkalte innlåsningseffektene. Med innlåsningseffekter forstås at systemet i seg selv til en viss grad hindrer deltakerne i å komme seg i arbeid raskt. Årsakene kan være at deltakerne blir kresne med hensyn til hvilke jobber de er villige til å ta, eller det at de vil få mindre tid til aktiv jobbsøking. Det ligger også gjerne ønske om å gjøre ferdig et tiltak før de arbeidsledige går ut i jobb, både fra de arbeidsledige selv, men også fra sosialarbeiderne på tiltaket. Hvis det viktigste målet med arbeidsmarkedstiltak er å få individer inn i lønnet arbeid, kan det tenkes at ungdom ville være tjent med å få hjelp til å søke på jobber før de får tilbud om å begynne på tiltak (Hardoy 2003). ■

Arbeidstrening for ungdom

OSLO KOMMUNE, BYDEL SAGENE

Kontaktperson: Dag Haugersveen, enhetsleder ungdomstiltak | e-post: dag.haugersveen@bsa.kommune.no

Det er en sterk sammenheng mellom manglende eller svak tilknytning til arbeidsmarkedet og vedvarende lavinntektsproblemer. Arbeidsmarkedstilknytning er dessuten viktig for å føle seg verdsatt i samfunnet og for unges opplevelse av inkludering og mestring. Utsatte unge trenger tett oppfølging og støtte for å få til en god relasjon til arbeidslivet så tidlig som mulig. Vi finner flere eksempler på tiltak som satser på arbeidstrening for ungdom som trenger det.

Grønn Patrulje

Bydel Sagene har gjennom flere år satset på arbeidstrening for unge. Ungdom i alderen 14–18 år får tilbud om å søke sommerjobb i bydelen, og jobber for tarifflønn en periode på fire til fem uker. Tidligere år har arbeidsoppgavene stort sett bestått i renhold i bydelen etter oppsatte ruter. Nytt i år var at bydelen samarbeidet med organisasjonen *Change the world* og Samfunnshuset om å gjøre om grønne arealer i nærmiljøet. De satte i gang et innovativt prosjekt med lokale ungdommer for å designe og utforme skulpturer og bed med en variert blanding av blomster, frukter, medisinske planter, kjøkkenurter, bærbusker og klatreplanter.

Prosjektet inkluderer den viktige deltakelsen fra lokale ungdommer i alle faser: planlegging, gjennomføring og evaluering. I prosessen fikk ungdommene teoretisk og praktisk opplæring i gruppearbeid, sosial integrering, følelsen av ansvar og tilhørighet til de offentlige områdene.

Ikke bare ren arbeidstrening

Mange av ungdommene som jobber i Grønn Patrulje, har på forhånd hatt kontakt med barnevernet og blitt spesielt

oppfordret til å søke sommerjobb i bydelen. Alle har måttet sende inn søknad med begrunnelse av hvorfor de ønsker sommerjobben, og stille til jobbintervju. Dette gir ungdommene trening i alle ledd som er knyttet til det å komme ut i arbeidslivet, i tillegg til selve arbeidserfaringen. Det er viktig at alle de formelle forholdene er på plass, og at hele prosessen med Grønn Patrulje er så likt et normalt arbeidsforhold som mulig.

Gode resultater

Det er verdifullt med rutine og rytme i dagliglivet om sommeren, når skolen har tatt ferie. Det viktigste med dette tiltaket er å gi ungdommer erfaring med arbeid og det å forholde seg til faste tider. Selv om det har vært variasjon i arbeidsinnsatsen, har bydelen vært veldig fornøyd med dette tiltaket. Ungdommene har fått vist at de håndterer en vanlig arbeidssituasjon, og de er et skritt nærmere i forhold til arbeidsmarkedet senere. De har fått økt motivasjon for å jobbe, siden de har sett at de har ressurser til det. Enkelte av ungdommene har i ettertid fått ordinær jobb i butikk.

Det å gi unge mennesker muligheter til å tilegne seg relevant arbeidserfaring betyr mye for selvfølelsen. Med en jobb beviser du både overfor deg selv og andre at du har evner og betyr noe. Gjennom denne arbeidstreningen får ungdommene i tillegg mulighet til å utvikle sitt sosiale nettverk. Opplevelsen av inkludering, mestring og medvirkning er av avgjørende betydning for å forebygge psykiske og fysiske lidelser. ■

Sommerjobbprosjektet

KRISTIANSAND KOMMUNE | Telefon: 38 10 41 50

Kontaktpersoner: Wenche Mikalsen, prosjektleder | e-post: wenche.mikalsen@kristiansand.kommune.no

Olaf Haugen, nestleder Ung-etat | e-post: olaf.haugen@kristiansand.kommune.no

I Kristiansand kommune ble det sommeren 2005 satt i gang et sommerjobbprosjekt for ungdom mellom 16 og 22 år med liten eller manglende jobberfaring. Ungdommene hadde enten droppet ut av videregående skole og/eller hadde vært i kontakt med barnevernet eller sosialtjenesten, og hadde behov for spesiell oppfølging.

Bakgrunn

Sommerjobbprosjektet er et samarbeid mellom Ung-etat, barnevernstjenesten og oppfølgingstjenesten for ungdom. Ung-etat er et samarbeidsprosjekt mellom Aetat, trygdekontoret og sosialtjenesten i Kristiansand kommune. Utgangspunktet var altså å tilby arbeidstrening til ungdom som har behov for det. Videre hadde man et delmål om at sommerjobbprosjektet skulle fungere som sosial arena og utfordre ungdommen når det gjelder å samarbeide med andre mennesker med ulik bakgrunn. Et annet delmål var at arbeidstreningen skulle føre til mindre kriminalitet, vold og rusmisbruk, fordi arbeidstreningen ville gi ungdommene en arbeidsinntekt, tett oppfølging og noe å fylle hverdagen med.

Arbeidsoppgaver

16 ungdommer fikk tilbud om sommerjobb i tilknytning til Parkvesenet, som stilte med arbeidsoppgaver og nødvendig opplæring. Ungdommene ble fordelt på to grupper, som hver hadde egen arbeidsleder som fulgte dem opp. Arbeidsoppgavene varierte mellom oljing og maling av for eksempel bygninger, benker og brygger, renhold, vegetasjonstrimming og rydding. Lønn ble regnet som en stor motivasjonsfaktor for at ungdommene skulle takke ja til

arbeidstilbudet. Ungdommene kunne tjene 600 kroner per dag eller 3000,- per uke ved 100 prosent oppmøte.

Samarbeid og sosialt samvær

Gjennom tre uker på sommerjobbprosjektet fikk ungdommene god erfaring i å samarbeide med andre, forholde seg til faste tider og avtaler. Det var rettet oppmerksomhet mot at sommerjobbprosjektet også skulle være sosialt, og det var blant annet felles lunsj hver dag. I tillegg hadde gruppene ulike aktiviteter i slutten av arbeidsuka, for eksempel fotballspilling, bading, grilling eller pizza.

Positive ringvirkninger

Både Parkvesenet, arbeidsledere og ungdommene satt igjen med mange positive erfaringer etter at perioden med sommerjobbing var over. Noen av ungdommene utviklet mer ansvar overfor hverandre og ble flinkere til å samarbeide. De var stolte over å ha en jobb og ble glade for skryt av både ledere og forbipasserende. Enkelte av ungdommene ga tilbakemelding om at «det var den beste sommeren de hadde hatt». Sommerjobbprosjektet gjorde det lettere å holde seg unna rus og andre problemer, i motsetning til når de ikke hadde noe å gjøre. Flere sa at de gledet seg til å gå på jobb, og syntes det var gøy å bli kjent med nye mennesker.

Ikke alt gikk helt smertefritt. I tillegg til noen oppstartsproblemer, var det to av ungdommene som sluttet på grunn av regelbrudd. Resten av ungdommene fullførte arbeidsoppgavene sine, og alt i alt er prosjektledelsen svært fornøyd med prosjektet og de resultater de har oppnådd. Det er et sterkt ønske om å satse videre på denne type tiltak. ■

Møteplassen

SARPSBORG KOMMUNE

Kontaktpersoner: Birgitte Antonsen, fagansvarlig sosialtjenesten | e-post: bat@sarpsborg.com

Arild Karlsen, daglig leder AOF | e-post: arild.karlsen@aof.no

Fra passiv sosialhjelpsmottaker til aktiv samfunnsborger

Møteplassen for unge er et nyoppstartet prosjekt i Sarpsborg kommune. Sosialtjenesten i kommunen har gått sammen med AOF (Arbeidernes Opplysningsforbund, voksenopplæringen) for å nå unge mellom 18 og 25 år som er mottakere av sosialhjelp. Kommunen er oppmerksom på alle de negative konsekvensene det kan ha for unge mennesker å ikke ha arbeid og måtte gå på sosialkontoret. I tillegg til at det er uheldig fordi man får dårlig økonomi og blir utestengt fra den sosiale arena som arbeid innebærer, har det også negativ innvirkning på selvfølelsen og muligheten til selvrealisering. Kommunen har et ønske om å treffe unge som ikke er i utdanning eller arbeid, og at Møteplassen skal bidra til å gjøre unge uavhengig av sosialhjelp.

«Utredningsstasjon»

Før de unge kommer til Møteplassen gjennomfører sosialtjenesten en grunnleggende kartlegging av de aktuelle ungdommene. Man får oversikt over de ulike personenes sosiale bakgrunn, gjennomført skolegang, eventuell arbeidserfaring og eventuell deltakelse i andre tiltak.

På Møteplassen tilbys ungdommene et pedagogisk opplegg hver dag fra 09 til 15. De første to ukene går ungdommene gjennom en såkalt motivasjonsplan, der målet er å øke selvinnsikten og tenke gjennom hvem de er, hva de kan, hva de ønsker osv. Deretter følger to til tre uker med generell undervisning, der gruppa gjennomgår viktige temaer for unge som skal ut i arbeid for første gang og som kanskje

skal bo for seg selv for første gang. Eksempler på temaer er rus, økonomi, helse og kosthold. Deltakerne fordeles så på grupper, ut fra de erfaringer lederne har gjort seg gjennom kartleggingen og undervisningen. Noen deltakere er klare for arbeidstrening, praksisplass eller ordinært arbeid, mens andre er klare for skole og utdanning. De ansatte på Møteplassen legger vekt på at de skal legge opp et løp som er tilpasset den enkeltes behov. Det finnes også unge som ikke anses som arbeidsføre etter kartlegging. Disse bistås med å søke riktig trygdeytelse.

På Møteplassen er det nær kontakt mellom ulike relevante samarbeidspartnere. Sosialtjenesten, Aetat og AOF samarbeider med instanser som skoler, arbeidsgivere og lese- og stavebutikken (AOFs lese- og skrivekurs).

Ett skritt nærmere

Gjennom Møteplassen ønsker man å bringe utsatte grupper nærmere utdanning og arbeidsliv, og at de skal bli mer selvhjulpne. Møteplassen har til nå hatt inne 17 personer, og tar om kort tid inn 25 nye til individuell kartlegging. Målet er å ta imot *alle* unge i målgruppen fra sosialtjenesten i framtiden.

Det er opprettet kontakt med lignende prosjekter andre steder i Norden. Ifølge ansatte på Møteplassen, er det hensiktsmessig å utveksle erfaringer med andre som jobber med det samme området. ■

De kostbare barna

De kostbare barna

Ragnhild Brusdal, forsker ved SIFO (Statens institutt for forbruksforskning)

Velstanden har økt i den vestlige verden og med den, forbruket til både voksne og barn. Barndommen inneholder ikke lenger noen få leker og opplevelser, men en uendelig rekke. En god barndom handler blant annet om å ha og gjøre som de fleste andre på samme alder.

Det dreier seg ikke kun om stabler av kosedyr og merkeklær, men om utviklende leker, om ny teknologi som pc-spill, data/pc og mobiltelefoner, og det handler om ulike aktiviteter man kan holde på med og lære av. En økende individualiseringsprosess i samfunnet gjør at forbruksvarer har fått økt betydning som identitetsmarkører. Dagens barn starter tidlig en konstruksjonsfase som varer hele livet, og hvor forbruk har en stor plass. Det handler om å se ut som sine jevnaldrende, og om å ha de samme tingene.

Parallelt med dette foregår det en kommersialiseringsprosess hvor nye områder underlegges markedet. Barns fritid er et slikt eksempel. Barn møtes i liten grad på gata eller jordet for å leke. I dag er mye av fritiden organisert, og deltakelse i ulike organisasjoner koster både i form av kontingenter og i utstyr.

Forbruk er altså en integrert del av den moderne oppveksten, og forbruk inngår på en eller annen måte i de fleste aktiviteter. Forbruksvarer kan blant annet tjene som *kommunikasjonssymboler*. Ved hjelp av disse kan vi kommunisere verdier og hva vi liker og ikke liker, og hvilken gruppe vi tilhører eller ønsker å tilhøre. Forbruk kan bidra til integrering og uniformering, og særlig for unge kan det være godt å støtte seg til de etablerte og anerkjente identitetspakkene. Men det er viktig å huske på at forbruksvarer også har et *bruksaspekt*. Ofte er forbruk en forutsetning for å kunne delta i bestemte aktiviteter. Vi trenger en sykkel for å kunne sykle, internett for å kunne være på nettet,

medlemskap i ulike foreninger for å kunne delta etc. Når barn og unges forbruk beskrives, er det ofte det symbolske som blir framhevet og kritisert, og det er derfor viktig å huske at mye av forbruket er knyttet til aktiviteter som også har kompetansegivende aspekter.

Den kommersielle oppveksten gir nye muligheter for aktiviteter og utfordringer, og det er mye å velge i for den som har penger. Men de kommersielle aktivitetene og stedene har sin pris og innebærer nye muligheter for utestegning, avhengig av hvor høy prisen for deltakelse er, og hvilke ressurser familien har. Kommersialiseringen kan for noen bety eksklusivitet som dyre fritidsaktiviteter, dyre merkeklær, sportsutstyr av ypperste kvalitet og tilgang til eksklusive fritidsarenaer. For andre betyr det utestegning. Kommersialiseringen innebærer i et slikt perspektiv muligheter for økende sosial ulikhet.

En undersøkelse av kommersielt press i barnefamilier i Norden viser at en relativt liten andel av foreldrene sier at barnets forbruksønsker går ut over familiens økonomi. De fleste mener også at deres barn har det de trenger. Men dette gjelder dessverre ikke alle. En del barnefamilier sliter med økonomien og har ikke anledning til å skaffe seg og barna det de fleste andre har. Det er imidlertid en større andel av barna som er utsatt for dette enn antall familier fordi mange av disse familiene er barnerike. Uansett vil disse barna tilhøre et mindretall som ikke har det de fleste jevnaldrene har. Å være en av de få som ikke kan være med

«I dag er mye av fritiden organisert, og deltakelse i ulike organisasjoner koster både i form av kontingenter og i utstyr.»

på ulike aktiviteter, som ikke har råd til å gå i fødselsdags-selskap eller å være med på skidagen fordi de ikke har ski, er svært vanskelig.

For familier med dårlig økonomi blir det nødvendig å prioritere og minisere. De ønsker at deres barn skal være som andre barn. Studier tyder på at disse foreldrene ofte setter barnets behov først og de prioriterer barnas forbruk og setter sine egne behov i bakgrunnen. Mens barna får nye klær for at de skal se pene og ordentlige ut, så kjøper foreldrene lite til seg selv. Ved å gi barna pene og riktige klær opprettholder både barna og foreldrene en fasade av å være normal, det vil si som alle andre.

Men penger til klær og utseendet utgjør under en fjerdedel av barn og unges forbruk. Det meste av pengene går til sosiale aktiviteter, til tekniske ting, til opplevelser, underholdning, utstyr og ulike typer snacks og godterier. At man ikke har penger til dette, kan igjen bety utestengning både fra den sosiale deltakelsen med kamerater og venner, men også utestengning fra den ferdigheten som selve aktiviteten gir. Et annet område som sies å skape store forskjeller mellom barn, er moderne teknologi. Det har vært en stor utvikling her, og mange av produktene har funnet veien inn i barndommen og ungdomstiden og blitt mer eller mindre allemannseie. Dette gjør at man lett blir holdt utenfor forskjellige aktiviteter dersom man ikke har disse tingene. Tingenes bruksverdi blir viktig. Har man ikke mobiltelefon, kan man lett falle utenfor det sosiale livet fordi dette formidles ofte gjennom mobilen. Har man ikke datamaskin, kan man lett miste informasjon og ferdigheter som er nødvendig i skolen og i kunnskapssamfunnet.

Et annet moment er at ideen om den gode barndom og oppvekst ser ut til å inneholde noen ting og opplevelser

som er obligatoriske. Vi kan snakke om en slags standardpakke som oppfattes som mer eller mindre naturgitt. Man skal ha sykkel og man skal ha besøkt noen fornøylesparker og gjort visse ting. Har man ikke det, faller man lett utenfor.

Barn og unge er på vei inn i det voksne samfunn og på denne veien er det mye de skal lære. Mye av denne lærdommen er ikke gratis. Har man ikke anledning til å delta, kan tilbaketrekning fra det sosiale livet bli resultatet. Barn er solidariske med sine foreldre og isolerer seg og sier at de ikke er interessert i forskjellige aktiviteter når de vet at foreldrene ikke har råd. Mye av denne deltakelsen er ferdighetsutviklende, og å ikke ha utstyret i orden, og dermed ikke adgang til bestemte aktiviteter, betyr at disse barna blir avskåret fra å tilegne seg ferdigheter.

En annen fare ved den sterke fokuseringen på de symbolske sidene ved forbruket i disse familiene er at det er opprettholdelse av fasaden som blir det viktigste. De symbolske sidene ved forbruket framheves, det handler om merkeklær og andre identitetsmarkører. Dette forbruket gir i liten grad ferdigheter ut over eventuelle sosiale ferdigheter, noe som igjen bidrar til at mye forbruk som både er utviklende og sosialt integrerende, blir prioritert vekk.

Det er også slik at fattige familier har tilleggsproblemer, og disse barna trenger derfor i større grad enn andre det sosiale fellesskapet og den integrering som forbruk og deltakelse kan gi dem. Det er derfor særlig viktig at disse barna inngår i aktiviteter sammen med andre barn, og at deltakelsen i barn og unges aktivitetsarenaer ikke styres av foreldrenes lommebok, men er noe alle kan delta i. ■

Å ha det godt på fritiden

HAUGESUND KOMMUNE, HARALDSVANG UNGDOMSSKOLE, AVD. FAGERHEIM | Telefon: 52 73 65 17

Kontaktperson: Eli H. Bastholm, prosjektleder | e-post: eli.bastholm@haugesund.kommune.no

Prosjektet «Å ha det godt på fritiden» startet opp i 2005 og er et tilbud som gis til spesielt utsatte elever ved ungdomsskoler i Haugesund kommune. Målet er å gi ungdom som ikke finner seg til rette i det ordinære fritidstilbudet, en mulighet til å delta i meningsfulle aktiviteter i et trygt miljø. Prosjektet ble satt i gang av lærere ved en av ungdomsskolene i Haugesund, og aktivitetene foregår i hovedsak på skolens område. Det er ansatt to voksenpersoner for å drive denne elevgruppen, og de samarbeider tett med både barnevern, PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste) og forebyggende gruppe i politiet. Politiet har vært med på noen av ettermiddagsaktivitetene.

Aktiviteter på kveldstid

Hver onsdag ettermiddag tilbyr kommunen ungdommene et varmt måltid før de fortsetter kvelden med forskjellige aktiviteter. Det kan for eksempel være snakk om mekking av sykler, mopeder og andre maskiner, fiske og båtturer eller data og film. Aktivitetene er sesongbetont.

I tillegg til de faste kveldsaktivitetene, arrangerer prosjektet helgeaktiviteter én til to ganger i måneden. Hva slags type aktiviteter ungdommene drar på i helgene, avhenger av sesong og hvilke ønsker de kommer opp med. I skisesongen er det arrangert turer til Hordadalen hvor brettkjøring står i sentrum. Om høsten har det vært turer på sjøen, på fotballkamp og motorstevner.

Tverrfaglig samarbeid

Arrangørene av prosjektet anser det som veldig viktig å jobbe tett sammen slik at ting går effektivt og raskt, og at man unngår å bli sittende fast i byråkratiet. I tillegg til å ha nært samarbeid med ulike faglige instanser (barnevern, PPT, politi), har lederne nært samarbeid med elevenes foresatte.

For tiden er det seks ungdommer som får opplevelser i kjente omgivelser, drevet av voksne som de fleste ungdommene kjenner fra skolemiljøet. Tilbudet kan utvides til flere, men arrangørene mener det er viktig å skape en trygg og god atmosfære, før de utvider til enda flere deltakere.

Resultater

Gjennom et slikt tilbud gir kommunen en utsatt ungdomsgruppe gode fritidsopplevelser som viser at det finnes alternativer til å drive rundt i byen. Ungdommene blir kjent med nye typer aktiviteter som gir både spenning og mestingsfølelse, i tillegg til at det er en fin mulighet til å være i fysisk aktivitet. Tilbakemeldinger så langt viser at elevene synes det er morsomt å delta i de ulike aktivitetene. Lederne for prosjektet påpeker at de også gir ungdommene opplevelsen av å være verdifulle: «Så verdifulle at voksne bryr seg om dem på fritiden også.» De ansatte er svært strenge på fravær, men til nå har opplegget fungert så godt at dette ikke har vært noe problem. ■

Musikkfabrikken Mind the Gap

TRONDHEIM KOMMUNE

Kontaktperson: Rolf Bjarne Jensen, prosjektleder | e-post: rolf-bjarne.jensen@trondheim.kommune.no

Det er en klar sammenheng mellom utdanningsnivå og yrkesdeltakelse. Personer med lav utdanning er mer utsatt for arbeidsledighet enn personer med høyere utdanning. Sammenhengen mellom langtidsarbeidsledighet og utdanningsnivå er også sterk. Det er derfor viktig å gi ungdom som sliter på skolen et pusterom og opplevelse av mestring. Det å få troen på seg selv og egne ferdigheter kan være av stor betydning for senere utdanning og arbeidsliv.

Bakgrunn

Mind the Gap har tilholdssted på Kultursenteret ISAK i Trondheim, og er et tilbud til ungdom som har problemer med å tilpasse seg hverdagen, når det gjelder skole, arbeid eller fritid.

Det er mange ungdommer som er skolelei, som har dårlig oppmøte eller som ikke møter opp på skolen i det hele tatt. Mange av disse elevene sliter med søvnproblemer, psykiske problemer, noen har atferdsvansker og noen sosiale tilpasningsvansker. Bakgrunnen for prosjektet var at kommunen ønsket å gi et alternativ til ungdom som sliter på skolen, og gi mulighet til å prøve seg på nye områder. Mind the Gap skal ikke være et alternativ til skolen, men av og til kan det trenge alternative skoledager.

Musikkfabrikk

Mind the Gap tilbyr kurs innen musikkteknologi, studio/scene, musikkvideo, låtskriving, gitar og DJ. Mind the Gap krever ingen forkunnskaper, og kurslederne tar utgangspunkt i det nivået ungdommen er på. Mind the Gap samarbeider tett med skolene som deltakerne kommer fra, i tillegg til Aetat, Barne- og familietjenesten samt Arbeid og kompetanse, som er en enhet i kommunen som har som oppgave å sikre arbeidstrening, sysselsetting og rådgivning til personer som er avhen-

gig av økonomisk sosialhjelp. Deltakerne i Mind the Gap får individuell oppfølging hele veien. Med en blanding av folk med sosialfaglig kompetanse og dyktige faginstruktører mener de ansatte at de kan gi ungdommene et godt tilbud.

Arena for utfordring, mestring og fellesskap

Mind the Gap skal bidra til å styrke ungdoms muligheter til å utvikle sine kreative ferdigheter, skape og produsere egne ting. Kurslederne ønsker at ungdommene skal få opplevelser av mestring ved å delta på kursene. Slik mestring kan føre til økt selvbilde. Økt selvbilde kan igjen smitte over på andre sider ved ungdommens tilværelse, ved at de for eksempel blir mer motiverte for skolegang og arbeid, og til å ta bevisste valg i framtiden. Tankegangen er som følger: Den som tør å lykkes i én ting, viser for seg selv og andre at han også kan lykkes i noe annet.

Tidligere i år var Mind the Gap med på å arrangere et erfaringsseminar med navnet «5 fot fram». Her fikk flere av guttene og jentene ved Mind the Gap spille konsert for første gang, og vist hva de kan.

Positive ringvirkninger og tilbakemeldinger

De som jobber med Mind the Gap, er fornøyde med at ungdommene møter, blir engasjerte og «blomstrer opp» gjennom det å skape. Så langt har Mind the Gap hatt omtrent 30 kursdeltakere på flere forskjellige kurs, og tilstrømningen av ungdommer som har lyst å prøve seg, øker stadig. Tilbakemeldinger fra kursdeltakere er gjennomgående positive. Noen sier at Mind the Gap gjør dagene enklere, fordi de nå har noe å glede seg til. Det er lettere å være på skolen, ettersom de kan gjøre noe annet på dagene som de synes er gøy. Andre sier de er blitt mer motiverte ved å være med på Mind the Gap. ■

Fritidsutstyr til utlån

KRISTIANSAND KOMMUNE, FRITIDSETATEN

Kontaktperson: Anne Lise Hornang | e-post: annelise.hornang@kristiansand.kommune.no

Fritidsetaten i Kristiansand kommune har bygd opp et utstyrs-lager bestående av friluftsutstyr. Utstyrs-lageret er kjøpt inn ved hjelp av tilskudd rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer, og kompletterer et allerede eksisterende lager. En viktig begrunnelse for å gå til innkjøp av dette utstyret er at barn og unge skal oppleve mestring og positive opplevelser uten at det krever økonomisk innsats ut over det foreldrene kan make. Flere barn og unge har ikke sportsutstyr, og må si nei til turer og utflukter fordi de mangler nødvendig utstyr. Lån av utstyr kan gjøre det lettere for dem å delta. Utstyret er ment å brukes på to viktige arenaer som barn og unge benytter, nemlig skole og fritid.

Bredt utvalg

Utstyrs-lageret inneholder tøy, skiutstyr, snowboard, ledsagerstyrt skikjelke, kanoer, fiskeutstyr, telt, soveposer, stormkjøkken og andre mindre effekter som kan brukes til opplevelser ute i naturen. En av etatens fritidsledere har ansvar for lageret.

Utstyrs-lageret er fra høsten 2005 plassert i Randesund bydelshus. Bydelshuset er nytt, og er et av kommunens største bydelshus. Lageret har på denne måten fått en synlig plassering, og blir lagt merke til av både offentlig ansatte og barn og ungdom for øvrig. Fritidsetaten merker økt interesse for utstyrs-lageret fra andre kommunale instanser som betjener barn og ungdom. Et eksempel på det er at en tverrfaglig gruppe bestående av politi, helse, skole, barnevern og fritid uoppfordret bevilget kr. 50 000,- til utstyrs-lageret av tverrfaglige kommunale midler november 2005.

Turer og aktiviteter

Utstyret har blitt mye brukt til turer i regi av Fritidsetaten da mange av brukerne i deres tiltak ikke har økonomiske ressurser til å skaffe seg slikt utstyr selv. Det er helt nødvendig for en del av brukerne at et slikt lager der de kan låne utstyr finnes. Uten dette lageret kunne de ikke deltatt på de ulike kultur og fritidstiltak.

Fritidsetaten har ukentlig drift av to tur- og friluftsgupper, der utstyr fra dette lageret brukes jevnlig. Vinterstid arrangeres ferietiltak med langrenn, alpint og snowboard. Om sommeren og høsten arrangeres ulike turer med fiske, padling, sykling, vandreturer i fjellet og lignende.

I tråd med kommunens målsetting om at alle skal kunne delta på kultur- og fritidsarenaen, til tross for nedsatt funksjonsevne, økonomiske problemer og andre hindringer i hverdagen, tilbys mennesker i slike situasjoner å benytte seg av utstyret. Etter at det ble kjøpt inn sports/turutstyr har flere deltakere blitt med på tiltak og arrangement.

Som et eksempel på hvor viktig det kan være å ha noe utstyr trekker etaten fram at de har fått med seg brukere med store fysiske og psykiske funksjonsnedsettelse opp i alpinanlegg. Der har de med hjelp av en ledsager kunnet renne på kjelke i de samme bakkene som alle andre. De ansatte mener dette har styrket deres følelse av mestring og gitt dem økt selvtillit. Fysioterapeuter har uttalt at etter en uke med Fritidsetaten på tur, har de sett en markert bedring i styrke, motorikk og koordinasjon. ■

Litteratur i tilknytning til forskerbidragene

Adelman, L., Middleton, S. & Ashworth, K. (2003). *Britain's poorest children. Severe and persistent poverty and social exclusion*. London: Save the Children.

Backe-Hansen, Elisabeth (2001). *Fattige barn og tilstandsbilder*. NOVA-notat utformet på oppdrag fra Sosial- og helsedepartementet. Desember 2001.

Backe-Hansen, Elisabeth (2004). *Barn og unges håndtering av vanskelige livsvilkår. Kunnskapsbidrag fra 36 studier av barnefattigdom*. Oslo: NOVA, rapport 12/04.

Bay, Ann-Helen, Aksel Hatland, Tale Hellevik & Charlotte Koren (red.) (2005): *De norske trygdene – Framvekst, forvaltning og fordeling*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Epland, Jon (2001): *Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling og årsaker*. SSB-rapport 2001/9

Fløtten, Tone (1999): *Sosial ulikhet. Fattigdom i Norge*. Fafo-rapport 303. Oslo: Fafo

Friberg, Jon Horgen (2005): *Ungdom, fritid og deltakelse i den flerkulturelle Oslo*. Fafo-notat 2005:16. Oslo: Fafo

Hammer, Torild & Einar Øverbye (2006): *Inkluderende arbeidsliv*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Hardoy, Inés (2003): «Effekter av ungdomstiltak: Er de noe å skryte av?» *Søkelys på arbeidsmarkedet* 1: 45-52.

Hjelmtveit Vidar (2004): *Barn og unge i familier med langvarig økonomisk sosialhjelp*. Rapport 43-04. Oslo: Redd Barna

Raaum, O., K. Røed og H. Torp (2002): «Riktig satsing i arbeidsmarkedspolitikken?» *Norsk økonomisk tidsskrift*, 116

Ridge, Tess (2002): *Childhood poverty and social exclusion. From a child's perspective*. Bristol: Policy Press

Sandbæk, Mona (2004): «Konklusjoner og tiltak», i Sandbæk, Mona (red.). *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Rapport 11/04. Oslo: NOVA

Stefansen, Kari (2004). «Fritid og sosial deltakelse», i Sandbæk, Mona (red.). *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Rapport 11/04. Oslo: NOVA

Stolanowski, Per-Arne og Karin Tvetene (2005): «*Har vi råd, mamma*» – om inntektssikring og fattigdom». Cappelen akademisk.

Tvetene, Karin Gustavsen: (2001) «*Jeg prøver å få det til å bli borte av seg selv*» Om barn som lever i familier som over tid har mottatt økonomisk sosialhjelp og deres håndtering av hverdagens møte med økonomiske krav. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.

Underlid Kjell (2005): *Fattigdommens psykologi. Oppleving av fattigdom i det moderne Norge*. Oslo: Samlaget

Ytrehus Siri (2004): *Fattige barn i Norge. Hvem er de og hvor bor de*. Fafo-rapport 445. Oslo: Fafo

Øvrig relevant litteratur

Backe-Hansen (2004): *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget

Epland, Jon (2005): *Veier inn og ut av fattigdom: Inntektsmobilitet blant lavinntekts-hushold*. Rapport 2005/16. Oslo: SSB

Epland, Jon, Vidar Pedersen, Mads Ivar Kirkeberg og Arne Andersen (2004): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2003* Rapport 2004/02. Oslo: SSB

Haualand, Hilde (2004): Tiltak for barn og unge i større bysamfunn. *En kartlegging av tilskuddsordningen «Ungdomstiltak i større bysamfunn»*. Fafo-notat 2004:29. Oslo: Fafo

Hyggen, Christer (2005): «Arbeidsledighet blant ungdom – et spørsmål om holdninger til lønnsarbeidet?» *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 5(2):46-63

Mogstad, Magne (2005): *Fattigdom i Stor-Osloregionen. En empirisk analyse*. Rapport 2005/11. Oslo: SSB

Sletten, Mira, Tone Fløtten og Anders Bakken (2004): «Vennskapets pris – fattigdom og sosial isolasjon i ungdomstida». *Tidsskrift for ungdomsforskning*. Oktober 2004.

St.meld.nr. 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet*.

St.meld.nr. 6 (2002-2003): *Tiltaksplan mot fattigdom*

St.meld.nr. 40 (2001-2002): *Om barne- og ungdomsvernet*

St.meld.nr. 39 (2001-2002): *Oppvekst- og levekår for barn og unge i Norge*

Øia, Tormod (2005): *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. Rapport 20/05. Oslo: NOVA

Fløtten, Tone and Hanne Kavli (2004): *Poverty and social exclusion among children from ethnic minority groups*. Paper presented at Espinet conference in Oxford, september 2004.

Fotnoter

¹ 23 byer og 7 prioriterte Oslobydelser inngår i storbyordningen: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Larvik, Ålesund, Arendal, Porsgrunn, Haugesund, Tønsberg, Halden, Moss, Hamar, Gjøvik, Sagene, Gamle Oslo, Grünerløkka, Søndre Nordstrand, Alna, Stovner og Grorud.

² 20 kommuner inngår: Vestby, Eidskog, Grue, Askim, Eidsberg, Birkenes, Nome, Nedre Eiker, Re, Surnadal, Inderøy, Bjugn, Fauske, Vestvågøy, Balsfjord, Lenvik, Vadsø, Strand, Gloppen og Sund.

³ <http://www.ssb.no/emner/05/01/inntind/tab-2005-10-14-02.html>

⁴ Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

⁵ Friberg, Jon Horgen (2005): *Ungdom, fritid og deltakelse i det flerkulturelle Oslo*. Fafo-notat 2005:16

⁶ Bl.a. Lødding, B. (2003) *Frafall blant minoritetsspråklige*. NIFU Skriftserie nr. 29/2003

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet
Barne- og ungdomsavdelingen
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Barne- og likestillingsdepartementet gir støtte til tiltak mot fattigdom blant barn, unge og familier, blant annet gjennom tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn (23 bykommuner) og gjennom en særlig innsats knyttet til barnevernet (20 kommuner). Tiltakene i heftet bygger på søknader, rapporter, Internettsider, avisartikler og intervjuer.

Informasjon om tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn finnes på Internett:
<http://www.bld.dep.no>

Heftet finnes på Internett:
<http://www.bld.dep.no>

Utgitt av :
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:

Departementenes servicesenter

Kopi- og distribusjonsservice

www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: Q-1098B

Tekst: Ingunn T. Stensholt, cand.polit.

Design og illustrasjon: Sissel Sandve

Trykk: Zoom Grafisk AS 01/2006 – opplag 4 000 eks

